

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Katolická teologická fakulta

Ústav dějin křesťanského umění

Dějiny křesťanského umění

Lenka Velflová

MALÍŘ FRANTIŠEK JAKUB PROKYŠ
A JEHO CÍRKEVNÍ ZAKÁZKY

Bakalářská práce

Vedoucí práce: PhDr. Martin Zlatohlávek, Ph.D.

Tímto bych ráda poděkovala PhDr. Martinu Zlatohlávkovi, Ph.D., vedoucímu mé bakalářské práce, za odborné rady a podnětné připomínky, které mi poskytoval v průběhu vypracovávání této práce.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a v seznamu literatury a pramenů jsem uvedla veškeré informační zdroje, které jsem použila.

V Praze dne 3. května 2007

Obsah:

Úvod.....	5
1 Uměleckohistorická literatura.....	6
2 Prameny.....	9
3 Život a práce malíře Františka Jakuba Prokyše.....	11
4.1 Borovany.....	15
4.2.1 Škapulířová kaple.....	15
4.2.2 Oltářní obraz Panny Marie Karmelské.....	17
4.3 Presbytář kostela Navštívení Panny Marie.....	18
4.4 Sakristie.....	21
4.5 Portrét preláta borovanského Augustina Dubenského.....	22
4.6 Oltářní obraz svaté Anny vyučující Pannu Marii.....	23
5.1 Třeboň.....	25
5.2 Kaple svaté Barbory v kostele svatého Jiljí.....	25
5.3 Opatovický mlýn.....	26
5.4 Kaple svatého Jana Nepomuckého.....	27
5.5.1 Kaple svatého Víta.....	28
5.1.2 Oltář.....	28
5.5.3 Nástěnné malby.....	29
6.1 České Budějovice.....	32
6.2.1 Kostel Nejsvětější Trojice.....	32
6.2.2 Nástěnné malby.....	32
6.2.3 Oltář.....	34
6.3.1 Dominikánský klášter.....	35
6.3.2 Oltářní obraz Růžencové Panny Marie.....	35
6.3.3 Oltářní obraz Svaté Anny Samatřetí.....	37
6.3.4 Nástěnná malba nad vstupem do klášterního hřbitova.....	38
6.3.5 Rytina dominikánského kláštera z ptačí perspektivy.....	38
6.4.1 Kapucínský klášter.....	38
6.4.2 Oltářní obraz svaté Anny vyučující Pannu Marii.....	39
6.4.3 Boční oltářní obrazy svatého Fidelis ze Sigmaringen a svatého Bonaventury.....	39
7 Zlatá Koruna.....	41
8 Netolice.....	43
9.1 Český Krumlov.....	45
9.2 Sál Prelatury.....	45
9.3 Kaple Vzkříšení.....	46
10 Horní Záhoří.....	48
11 Bechyně.....	50
12 Obrazy apoštolů z Alšovy jihočeské galerie.....	52
13 Souhrn tvorby malíře Františka Jakuba Prokyše.....	54

Závěr.....	57
Seznam použitých zkratek.....	58
Seznam literatury.....	59
Seznam pramenů.....	61
Obsah obrazové přílohy.....	63
Anglická anotace.....	65

Úvod

V 18. století vznikla v jižních Čechách řada zajímavých staveb s působivou výzdobou. Rozvíjela se zde stará poutní místa v Kájově, na Dobré Vodě u Trhových Svinů, v Bechyni, na Lomečku i na mnoha dalších místech. Šlechtické rody Buquoyů a Schwarzenberků, spravující zdejší panství, zvelebovaly svá sídla.

V jižních Čechách působili také mnozí významní umělci. Kilián Ignác Dienzenhofer projektoval kostel Bolestné Panny Marie na Dobré Vodě u Českých Budějovic a nástěnnými malbami jej následně vyzdobil Václav Vavřinec Reiner. Radnici v Českých Budějovicích projektoval italský architekt Anton Erhardt Martinelli a pro místní kostel svatého Mikuláše dva rozměrné oltářní obrazy namaloval rakouský malíř Franz Anton Maulbertsch.

Největší podíl však měli na uměleckém dění umělci místní. Velká většina soch z 18. století v Českých Budějovicích a okolí pochází z dílny sochaře Josefa Dietricha a mnoho oltářních obrazů a nástěnných maleb zhotovil zdejší měšťan František Jakub Prokyš.

Jeho pracemi se podnes zabýval pouze historik umění František Matouš před druhou světovou válkou, ale svou studii nedokončil. V nedávné době byla řada Prokyšových maleb restaurována a jsou po dlouhé době znovu čitelné, což umožňuje další bádání v jeho díle.

Chtěla bych se pokusit zmapovat práce Františka Prokyše a pokusit se nalézt inspirační zdroje k jeho malbám. Bylo by také zajímavé objasnit alespoň něco z jeho tak málo známého života.

Velké množství zakázek Františka Prokyše jsem rozdělila podle objednavatelů světských a církevních, kterými se chci podrobně zabývat, zatímco světskou část tvorby ponechávám případnému budoucímu bádání.

1 Uměleckohistorická literatura

V nejstarší literatuře je působení malíře Františka Jakuba Prokyše zachyceno jen okrajově. Leopold M. Zeithammer ve své knize *České Budějovice a okolí*, vydané roku 1904 uvádí Prokyše mezi vynikajícími rodáky českobudějovickými, avšak rok úmrtí zaměňuje s rokem narození. Také o něm píše, že „byl dovedným malířem, který namaloval několik oltářních obrazů pro kostely česko-budějovický a borovanský.“¹ Dalším autorem je spisovatel průvodcovské literatury Julius Košinář a jeho kniha *Poutnická místa a památné svatyně v Čechách* (1903). V kapitole nazvané *Poutnické místo Bechyně u Tábora* rozsáhle vypráví historii tamních zázračných soch a okrajově se také zmiňuje o Prokyšovi jako autoru oltářního obrazu.

Hojně je Prokyš uváděn v Soupisech památek historických a uměleckých. Autoři Soupisu okresu třeboňského František Mareš a Jan Sedláček ho zmiňují na několika místech kapitoly města Třeboně. V okrese prachatickém zase píše o Prokyšově obrazu v děkanském kostele v Netolicích. Také v Soupisu okolí Českého Krumlova je záznam o výzdobě místního zámku Bellarie a knížecích dvorů. Autoři připravovali ještě vydání soupisu přímo pro město Český Krumlov, ten ale již nevyšel. Jeho česká i německá verze rukopisu se nacházejí v SOkA Český Krumlov- zámek. Zde jsou podrobné zápisy o působení malíře Prokyše převzaté z kroniky krumlovské prelatury. Týkají se její opravy po požáru, nově obnovené kaple Vzkříšení v kostele svatého Víta a výzdoby knížecích statků. Josef Braniš se ve svém Soupisu památek českobudějovických Prokyše neuvádí, zato ho zmiňuje v mladším populárně sepsaném spise *Obrazy z dějin jihočeského umění*, 1909. Antonín Podlaha a Eduard Šittler, autoři Soupisu milevského, zaznamenávají Prokyšův bechyňský obraz v klášterním kostele Nanebevzetí Panny Marie.

Významný českobudějovický podnikatel Vlastislav Zátka sepsal roku 1937 katalog své rodinné sbírky pod názvem *Sbírka Dra Vlastislava Zátky v Českých Budějovicích*. Jako nadšený milovník umění, dobře obeznámený s galerijními sbírkami celé Evropy, vytvořil vlastní katalogová hesla k obrazům ze svého majetku. Františka Prokyše uvádí pod katalogizačním číslem 176 spolu s krátkým životopisným medailónkem a popisem obrazu *Portrét borovanského probošta Augustina Dubenského*.

Z lexikonů výtvarných umělců Prokyše zmiňuje jako první německý *Allgemeines lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart* od Hanse Vollmera vydaný v Lipsku roku 1933. Uvádí, že je Prokyš „Vielleicht identisch mit dem Maler Franciscus Prokesch von Munchengratz, der 29. 1. 1775, 27 Jahre im Spital der

¹ Srov. ZEITHAMMER Leopold M.: *České Budějovice a okolí*, České Budějovice: 1904, 239.

Barmherzigen Bruder in Prag aufgenommen und 25. 2. als gesundet etlassen wird.² Dále vyjmenovává některé malířovy práce z různých míst, některé dokonce s citací autorovy signatury. Z českých lexikonů Prokyše zaznamenává pouze Prokop Toman v Novém slovníku československých výtvarných umělců, a to až ve druhém vydání z roku 1936, ovšem jen velmi krátce. Zato ve třetím značně rozšířeném vydání (1950) se již nachází velmi podrobný výčet děl i s časovým zařazením, jakož i životopisná data malíře.

Soustavnější pozornost věnoval malíři Prokyšovi historik umění František Matouš. Výsledky svého bádání, přerušeno druhou světovou válkou, však nevydal celé. První část, týkající se Prokyšova života František Jakub Prokyš, barokní malíř jihočeský. I. Život., vyšla v Ročence kruhu pro pěstování dějin umění 1937–38. Některé další poznatky uvedl ještě ve dvou ročnících knihy Panorama jihočeských kostelů a církevních památek (1940 a 1941). Později Matoušovi několikrát vyšel vědecko-populární průvodce po Třeboni, kde se Prokyšovi podrobně věnuje, ale nepřidává k němu již žádné nové informace. Zbytek poznatků z jeho bádání zůstal jen v rukopise.

Matouš v článku z RKPDU 1937–38 vypisuje seznam některé další literatury, převážně německé, ve které by měl být Prokyš uveden, ale kterou se mi nepodařilo dohledat. Jsou to: J. G. Sommer: Böhmen IX Budweiser Kreis, 1841; F.X. Richter: Kurzgefasste Geschichte der..., Kreisstdt Böhmisch–Budweis, 1859; Josef Wartzl: Unserer Lieben Frauen Opferung Ursprung und Geschichte des altehrwürdigen Madonnenbildes in der Kirche der PP. Redemptoristen in Budweis, 1910 a Vladimír Denkstein: Podíl Č. Budějovic na díle F. A. Maulbertsche, Ročenka vlastivědné společnosti jihočeské za rok 1934, České Budějovice 1935.

V knize německého historika umění Georga Dehio: Handbuch der deutsehen Kunstdenkmäher in der Ostmark, Band 2. Oberdonau z roku 1941 je Prokyš uveden jako autor výzdoby zámečků pro knížata ze Schwarzenberku.

Rozsáhlý soupis Umělecké památky Čech od Emanuela Pocheho a kolektivu autorů z roku 1978 zaznamenává Prokyše jako malíře oltářních i nástěnných obrazů v celé řadě lokalit na území jižních Čech.

Dalším, kdo se z historiků umění o tohoto malíře blíže zajímal, byl Pavel Zadražil. Jeho diplomová práce z roku 1985 se jmenuje Jihočeský malíř František Jakub Prokyš. Zadražil v životopisné kapitole zmapoval malířův život a vypsál všechny jeho známé práce. V dalších kapitolách podrobněji pojednal o zvláště zajímavých dílech a pokusil se mnoho dalších malíři připsat. Někdy tato tvrzení dokázal podložit i archivními doklady,

² Srov. VOLLMER Hans: Allgemeines lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart 27/28, Leipzig: 1934, 420. Nejde však ani o malíře Františka Jakuba Prokyše, ani o jeho otce, nebo syna,

z nichž byla většina prvně publikována, někdy šlo pouze o přiřazení na základě stylu, doby vzniku a místa uložení.

Jako přední mistr mezi venkovskými malíři je zmiňován Prokyš v syntéze Dějiny českého výtvarného umění II./2, 1989 a nebo v Umění českého baroka od Oldřicha J. Blažička, 1971. V obou knihách je uveden s výčtem několika prací.

Malíř je pod různými hesly také zaznamenán v Encyklopedii českých klášterů od kolektivu autorů Pavel Vlček, Petr Sommer a Dušan Foltýn (1997) a v Encyklopedii Českých Budějovic z roku 1998, psané rovněž větším počtem přispěvovatelů.

Řada článků zmiňujících Františka Prokyše se objevuje také na internetu, týkají se hlavně turisticky oblíbených lokalit například zámku v Českém Krumlově nebo borovanské Škapulířové kaple.

Zatím poslední práce, které Prokyše zmiňují, jsou: článek od Jiřího Černého K ikonografii Škapulířové kaple v Borovanech otištěné v periodiku Jihočeského muzea v Českých Budějovicích- Výběr 41 (2004) a kniha Jaroslava Kadlece Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni z roku 2004.

protože roku 1775 bylo Prokyšovi již něco kolem padesáti, jeho otec už nežil a synovi bylo teprve 16 let.

2 Prameny

Prameny týkající se malíře Františka Prokyše jsou stejně jako jeho práce roztroušeny po celých jižních Čechách. V době jeho působení došlo k rušení řady klášterů, a proto jsou mnohé archiválie z jednoho místa rozděleny na klášterní a farní a jsou uloženy v různých archivech nebo úplně ztraceny. Některé farní kroniky nalézají se doposud nebo opět, ve farnostech a je do nich kontinuálně psáno dodnes.

Největší část dokumentů se nachází v Státním oblastním archivu Třeboň. Jsou to jednak matriky, kde jsou zapsány oba Prokyšovy sňatky, křty a pohřby jeho dětí a manželek, i jeho vlastní pohřeb. Z dalších záznamů týkajících se osobního života tu jsou akta o převedení Prokyše z poddanství hraběte z Martinic knížeti ze Schwarzenberka a o následném propuštění z poddanství vůbec. O malířských pracích se zmiňuje krátkým zápisem kronika schwarzenberského archiváře Světeckého a je zde také chován opis úryvku z kroniky budějovického měšťana Lucase Bernharda Schneidera, týkající se obrazu v kapucínském kostele v Českých Budějovicích.

Ve Státním okresním archivu v Českých Budějovicích jsou záznamy k farnímu a od roku 1785 biskupskému kostelu svatého Mikuláše. Je zde uložena část materiálů z Borovanského kláštera, jejichž zbytek se nachází v Národním archivu v Praze. Patří sem také písemnosti města Českých Budějovic, kde jsou zprávy o Prokyšově práci v městem zřízeném špitálním kostelíku Nejsvětější Trojice a nalézá se zde zajímavá kronika Lucase Bernharda Schneidera, ze které pochází opis chovaný v archivu v Třeboni.

V Jihočeském muzeu v Českých Budějovicích je uložena druhá kronika měšťana Schneidera. Podrobnější a upravenější verze stejného názvu, není přepisem kroniky předchozí, ale má jiný obsah i systém záznamů. Malíř Prokyš je uváděn na mnoha stranách této pamětní knihy spolu s dalšími umělci a řemeslníky činnými v Českých Budějovicích.

Archiválie prelatury Český Krumlov a farnosti Zlatá Koruna jsou uloženy v Státním okresním archivu Český Krumlov, pobočka Plešivec. Nachází se tu velmi zajímavá kronika vikáře z Krumlova Jana Kfellerera ze Sachsengrünnu. Na hlavním pracovišti tohoto archivu, na Zámku, jsou chovány český a německý rukopis Soupisu památek historických a uměleckých města Český Krumlov od Františka Mareše a Jana Sedláčka, zmíněné již v předchozí kapitole týkající se uměleckohistorické literatury.

Archivy, ve kterých jsou uloženy archiválie farností, kde Prokyš působil, ale kde jsem o něm nenašla žádné zprávy, jsou Státní okresní archiv Prachatic- písemnosti farnosti a děkanství Netolice; Státní okresní archiv Tábor- archiválie farnosti Bechyně, přičemž spisy bechyňského kláštera jsou v Státním oblastním archivu Třeboň a Státní okresní archiv Jindřichův Hradec- archiválie farnosti Třeboň.

Farní kroniky Borovan a Třeboně jsou chovány ve svých farnostech. Borovanská kronika pochází až z doby, po Prokyšově smrti, zato v třeboňské je zmínka o jeho oltářním obrazu Panny Marie v kostele svatého Jiljí.

3 Život a práce malíře Františka Jakuba Prokyše

Rok narození Františka Jakuba Prokyše není přesně doložen, pouze se odvozuje od data jeho úmrtí a tomu odpovídá rok 1713. Také místo jeho narození není známo.³ Víme však, že žil ve vesnici Prunnersdorf (Pruněrov) nedaleko Chomutova⁴, která v té době patřila hrabatům z Martinic sídlícím ve Smečně. Jeho otec byl zřejmě malířem a František Jakub se malířskému řemeslu pravděpodobně učil u něj.⁵ Žádná další školení nejsou známa.

Jako nejstarší práce tohoto malíře jsou zachyceny fresky a oltární obrazy v augustiniánském klášteře v Borovanech krátce po roce 1746. Další zakázku obraz Panny Marie zhotovil rovněž pro řád augustiniánů roku 1748 v Třeboni.⁶ Protože neznáme žádné Prokyšovy starší obrazy, přestože mu v této době bylo již přes třicet let, dá se předpokládat, že pracoval v dílně nějakého jiného malíře, nemůžeme ale také vyloučit, že se jednoduše nedochovaly.

Prokyš neměl jen zaměstnavatele církevní, ale i světské. Pro Schwarzenberky v Českém Krumlově maloval nejprve dva koně do zámecké jízdárny a později i další mnohem závažnější výzdobu na letních sídlech. Schwarzenberkové se také zasloužili o trvalé přesídlení Prokyše do jižních Čech. Dnem 15. září 1752 je datován výhost malíře Prokyše pruněrovského poddaného podepsaný Františkem Michalem hrabětem z Martinic.⁷ Následuje odpověď knížete Josefa Schwarzenberka ze dne 27. září téhož roku⁸ a konečně ve schwarzenberské sirotčí knize je u oddílu města Třeboň poslední záznam dne 30. září 1752, týkající se propuštění Prokyše z poddanství.⁹

³ Srov. MATOUŠ František: František Jakub Prokyš, barokní malíř jihočeský, in: RKPDU 1937–38, Praha: 1938, 169. Matouš uvádí jako Prokyšovo rodiště město Slaný. Vychází při tom ze svědectví archiváře V. Hadače o rukopise kroniky schwarzenberského archiváře Petra Kašpara Světeckého, který v té době nebyl k bádání pro špatný stav zapůjčován. Stejně tak tomu bylo i pro Pavla Zadražila v roce 1985. Dnes je rukopis čtyřdílné kroniky k dispozici na mikrofilmech. První kniha má index jen asi do poloviny. Prošla jsem zbylé záznamy jednotlivě, ale o Prokyšovi tam zmínka není. V druhém díle na straně 71 v 140. sloupku se o Prokyšovi píše, ale v souvislosti se štafirováním budějovického oltáře. V díle třetím ani ve čtvrtém jsem o Prokyšovi nenašla nic. Hadačovo svědectví se kronikou nedá podložit, a proto neuvádím město Slaný jako Prokyšovo rodiště, jak je tomu v mnohé literatuře.

⁴ Obec z velké části zanikla v důsledku těžby hnědého uhlí roku 1966. Zaniklé obce, <http://www.zanikleobce.cz/index.php?obec=77> (11.1.2007).

⁵ Srov. MATOUŠ: František Jakub Prokyš, 165.

⁶ Srov. tamtéž, 166.

⁷ Srov. Frantz Michael hrabě z Martinic, 15. září 1752, Smečno, dopis, Třeboň, SOA Třeboň, Schwarzenberský archiv, Velkostatek Třeboň, IB5AU16r.

⁸ Srov. Josef kníže ze Schwarzenberka, 27. září 1752, Hluboká, dopis, Třeboň, SOA Třeboň, Schwarzenberský archiv, Velkostatek Třeboň, IB5AU16r.

⁹ Srov. Zápis v sirotčí knize: Waysen Buch pro anno 1752, 30. září 1752, Třeboň, SOA Třeboň, Schwarzenberský archiv, Velkostatek Třeboň, IB5 AUNrol., list 304b.

František Jakub Prokyš se už jako svobodný člověk usadil v Třeboni a dne 29. října 1752 se oženil s Alžbětou Abelovou.¹⁰ Manželům se zde také narodily dvě nejstarší děti Klára (13. dubna 1755) a František (14. února 1759).¹¹

V Třeboni malíř zhotovil roku 1754 oltářní obrazy pro kapli svatého Jana Nepomuckého. Velkolepými rokokovými freskami vyzdobil Schwarzenberkům v Českém Krulově letohrádek Bellarie (1755–1757) a zámečky Kvítkův a Červený dvůr (1757).

Vydělal si takto dost peněz a přestěhoval se na přelomu let 1759 a 1760 do Českých Budějovic a zřejmě zde hned zakoupil dům na jižní straně náměstí číslo popisné 369. Malíř dům vydražil za 1450 zlatých. Byl dán do dražby kostelem svatého Mikuláše, který jej zdědil a stal se vykonavatelem závěti předchozího majitele Jana Josefa Božejovského. Ten získal dům roku 1750, ale jeho smlouva byla zřejmě zrušena.¹² S domem měl patrně Prokyš obtíže, protože ještě 28. února 1771 je jako dům narození jeho dcery Marie Heleny uváděn dům číslo popisné 77 a až 16. července téhož roku, kdy dívka zemřela, matriční zápis uvádí číslo domu 369 stejně jako ve všech pozdějších záznamech.¹³

Hned po přesídlení do Českých Budějovic se Prokyš štafířsky podílel na nově zřizovaných oltářích v hlavním kostele svatého Mikuláše. Jeho činnost se nesoustředila jen na práce malířské, ale i řemeslné, štafířoval řadu oltářů a renovoval ciferník hodin Pražské brány v Budějovicích nebo také maloval cechovní korouhve.¹⁴ Roku 1762 se znovu vrátil za prací do Třeboně, kde zhotovil oltářní obraz a fresky v kapli svatého Víta.¹⁵ Další nástěnné malby vytvořil v kostelíku Nejsvětější Trojice v Českých Budějovicích (1763) a v kapli Andělů strážných v klášteře Zlatá Koruna (1763). Borovanští augustiniáni si Prokyše povolali ještě jednou pro portrét svého probošta Augustina Dubenského roku 1764.

Avšak v osobním životě postihly Prokyše dvě smutné události, den po narození roku 1762 zemřela jeho druhá dcera Terezie Alžběta¹⁶ a 6. srpna 1764 mu zemřela manželka Alžběta.¹⁷ Podruhé se oženil dne 9. září 1767 s Magdalenou Táchovou

¹⁰ Srov. Matricula copulatorum c. 27, farnost Třeboň, s. 104, SOA Třeboň.

¹¹ Srov. Matricula baptist IV, farnost Třeboň, fol. 24, SOA Třeboň.

Srov. Matricula baptist IV, farnost Třeboň, fol. 60, SOA Třeboň.

¹² Srov. KUBÁK Jaroslav: Topografie města Českých Budějovic. 1540–1800, České Budějovice: 1973, 38.

¹³ Viz. následující odkazy na matriky.

¹⁴ Srov. MATOUŠ: František Jakub Prokyš, 167.

¹⁵ Srov. tamtéž, 167.

¹⁶ Srov. 13. října 1762, Matricula baptist 13, farnost České Budějovice, fol. 72b, SOA Třeboň.

Srov. 14. října 1762, Matricula mort. 7, farnost České Budějovice, s. 95, SOA Třeboň.

¹⁷ Srov. Matricula mort. 7, farnost České Budějovice, s. 106, SOA Třeboň.

z Hluboké nad Vltavou¹⁸ a ještě téhož roku se manželům narodila dcera Eva Kateřina, jediné z dětí, které Prokyše přežilo.¹⁹

Následující malířova profesní činnost v druhé polovině 60. a v 70. letech je velmi bohatá. Oltářní obraz zhotovil na nový hlavní oltář děkanského kostela Nanebevzetí Panny Marie v Netolicích (1767) a o rok později do klášterního kostela Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích s námětem Růžencové Panny Marie. V Českém Krumlově vyzdobil roku 1768 nově obnovený sál prelatury. Z roku 1773 pochází obraz Svaté Anny vyučující Pannu Marii určený do kapucínského kostela v Českých Budějovicích. Pro klášter dominikánů v tomtéž městě vymaloval nad vstupem na hřbitov fresku s námětem předání kláštera Přemyslem Otakarem II. dominikánům roku 1774 k 500. výročí založení kláštera, a také se kresebnou předlohou podílel na rytině, kde je celý areál zobrazen z ptačí perspektivy.

Spolu s tehdy osmnáctiletým synem Františkem vytvořil freskovou výmalbu v kapli Vzkříšení kostela svatého Víta v Českém Krumlově. František jistě otci pomáhal i u dalších zakázek v rámci svého malířského školení. Opatu třeboňského kláštera namaloval Prokyš roku 1777 obraz svatého Ubalda do kaple jeho letní rezidence Opatovického mlýna nedaleko Třeboně, kterou také vyzdobil nástěnnými malbami. V letech 1777–1778 zhotovil tři oltářní obrazy pro kostel archanděla Michaela v Horním Záhoří. Svatou Annu, tentokrát s Marií a Ježíškem, namaloval roku 1780 do klášterního kostela Obětování Panny Marie v Českých Budějovicích a stejného data je i varianta obrazu Nanebevzetí Panny Marie z Netolic, určená do klášterního kostela v Bechyni.

Z dalších malířových prací jsou známé čtyři hlavy apoštolů v Alšově jihočeské galerii nejasného původu, dva evangelisté z galerie v klášteře ve Vyšším Brodě a vývěsný štít bývalé jezuitské lékárny v Regionálním muzeu v Českém Krumlově.²⁰

V druhém manželství měl František Prokyš ještě dvě dcery, o Marii Heleně byla již zmínka výše a i dcera Anna Klára zemřela v dětském věku.²¹ Syn František, který se u otce zaučoval, zemřel v necelých 23. letech²² a nejstarší dcera Klára neznámo kdy, dospělosti se však také nedožila. Jediná Eva Kateřina otce přežila a dne 18. října 1790 se provdala za lékárníka Karla Svobodu.²³ Malíř a štafír František Jakub Prokyš zemřel 25. října 1791, podle záznamu v matrice ve věku 78 let, a byl pohřben v Českých Budějovicích.²⁴

¹⁸ Srov. *Matricula copulatorum 1755–1793*, farnost České Budějovice, s. 209, SOA Třeboň.

¹⁹ Srov. 20. prosince 1769, *Matricula baptist 13*, farnost České Budějovice, fol. 183, SOA Třeboň.

²⁰ Pavel Zadražil ve své diplomové práci uvádí ještě řadu dalších děl, u kterých zvažuje Prokyšovo autorství.

²¹ Srov. 1. srpna 1773, *Matricula baptist 14*, farnost České Budějovice, s. 80, SOA Třeboň.

²² Srov. 9. ledna 1778, *Matricula mort. 7*, farnost České Budějovice, s. 168, SOA Třeboň.

²³ Srov. 1. prosince 1781, *Matricula mort. 7*, farnost České Budějovice, s. 185, SOA Třeboň.

²⁴ Srov. *Matricula copulatorum 1755–1793*, farnost České Budějovice, s. 451, SOA Třeboň.

²⁴ Srov. *Matricula mort. 7*, farnost České Budějovice, s. 306, SOA Třeboň.

V závěti rozdělil své jmění mezi „die geliebte Ehegattin Fr. Magdalena Prokisch, die seine Treueste Gefährtin in allen Zufällen, and unermüdete Wärterin in seinen Krankheiten, und gern gewesen war“²⁵, a jedinou dceru Evu se zetěm Karlem Svobodou. Pozůstalost byla nemalá, zahrnovala dům s veškerým vybavením na náměstí v hodnotě 1450 zlatých který získala vdova. Avšak dceři a Karlu Svobodovi byla zavázána po své smrti zanechat 700 zlatých jako dědictví. Také měla neprodleně po Prokyšově smrti vydat kulečnickový stůl s tágy a koulemi svému zeti, který se za to o ni měl dobře postarat až do smrti.²⁶

²⁵ „milovanou manželku paní Magdalenu Prokyšovou, jeho nejvěrnější družku ve všech náhodách a neúnavnou ošetřovatelku v nemoci, již ráda byla“.

4.1 Borovany

V klášteře augustiniánů kanovníků v Borovanech působil v letech 1738–1774 probošt Augustin Dubenský a zasloužil se o jeho nebývalý rozkvět. Nejprve zřídil Škapulířovou kapli (1746) oblíbenému místnímu bratrstvu Panny Marie Škapulířové, v pozdějších letech nechal zvětšit chór gotického kostela Navštívení Panny Marie a nakonec přestavěl prelaturu na reprezentativní sídlo (1760–1770). Ke stavebním i výzdobným pracím povolal probošt Dubenský mnoho umělců a řemeslníků, které většinou neznáme podle jmen. Víme však, že jako malíř se zde poprvé uplatnil František Jakub Prokyš.²⁷ Konkrétně vymaloval presbytář kostela, sakristii a Škapulířovou kapli, přinejmenším jeden obraz oltární a později i portrét probošta Dubenského.

4.2.1 Škapulířová kaple

Škapulířové bratrstvo vzniklo v Borovanech již v 17. století a čítalo stovky členů. Řád, který uctívání škapulíře zejména prosazoval, byli karmelitáni, přesto se probošt Dubenský rozhodl tuto úctu podporovat a nechal pro bratrstvo zbudovat velmi působivou kapli. Obliba škapulíře zůstala v Borovanech dodnes a tak se zde slaví dva poutní svátky Panny Marie Karmelské (6. července) a Navštívení Panny Marie (31. května), které je zasvěcen hlavní chrám.

Svátostný škapulíř, pruh látky s otvorem pro hlavu uprostřed, podle tradice předala sama Panna Marie roku 1251 generálnímu představenému karmelitánů svatému Šimonu Stockovi, který ji prosil o pomoc. Věnovala mu ho jako výsadu řádu a slíbila, že kdo v škapulíři zemře, bude spasen. K rozšíření škapulíře mezi laiky došlo zvláště po vydání „sobotní buly“ roku 1322 papežem Janem XXII., jež hlásá, že každý, kdo zemře ve škapulíři, bude spasen, a kdo by se dostal do očištění, bude spasen následující sobotu po své smrti.²⁸

Škapulířová kaple navazuje na sakristii ze severní strany a je orientována k jihu. Její půdorys je složen ze tří příčně položených těles- obdélný presbytář, oválná loď a obdélný hlavní vchod, nad kterým je vestavěna malá hudební oratoř. Presbytář je zaklenut valeně se stýkajícími se výsečemi a loď kopulí na pendentivech, které jsou podepřeny pilastry.²⁹ Kromě hlavního vchodu z ulice dá se do kaple vstoupit ještě ze sakristie, z ambitu a další vchod vede z ambitu na oratoř. Nástěnné malby se zde nacházejí na klenbách.

²⁶ Celou Prokyšovu závěť cituje František Matouš (1938) a její fotografii zahrnuje diplomová práce Pavla Zadražila, avšak v SOKA v Českých Budějovicích, kde by měla být uložena, jsem ji ve složce Prokyšovy pozůstalosti nenalezla. Důvodem může být i to, že je fond dosud nezpracovaný.

²⁷ Srov. MATOUŠ: František Jakub Prokyš, 165.

²⁸ Srov. [b.a.]: Karmel v Čechách. Průvodce výstavou z dějin karmelitánského řádu, Kostelní Vydří: 1993,36.

²⁹ Srov. Bobovany in: POCHE Emanuel: Umělecké památky Čech, Praha: 1978, 108.

V presbytáři jsou do jednotlivých výsečí klenby umístěni andělci se symboly Panny Marie- lilie, růže, slunce a měsíc. Jsou vsazeni do štukových kartuší zdobených rokaji a tvarem přizpůsobených prostoru výsečí.

Hlavní výjev celé výzdoby je ovšem umístěn do kopule. Je na něm zachyceno několik událostí bez ohraničení přecházejících jedna do druhé. Centrální scéna Panna Maria Karmelská je umístěna na jižní stěně, kde je vystavena prvnímu pohledu věřících vstupujících do kaple. Panna Marie s Ježíškem sedí v oblacích mezi andělky a drží v rukou škapulíře. Pod nimi se nachází očistec, představený jako otevřená hora, kde je mezi plameny několik lidských duší. Pro jednu z nich si právě přilétá andílek se škapulířem. Pod výjevem je nápis ze Zjevení Janova: „DATA EST EI CLAVIS PVTEI ABUSSI“.³⁰

Otáčíme-li se při pohledu doprava na západní stěnu, spatříme vesničany na poli při sklizni obilí. Nad polovinou scény je čisté nebe, z nějž právě přilétá anděl a podává jednomu z ženců škapulíř. Muž se tváří překvapeně a ujišťuje se, že anděl přichází opravdu k němu. Druhá polovina scény je oproti tomu zamračená a hustý déšť bije do úrody i do lidí choulících se k sobě. Dole čteme žalm: „PROTEGAM EVM QVONIAM COGNOVIT NOMEN MEVM“.³¹

Dále vpravo na severní straně pokračuje bouře i na mořském výjevu. Z jedné polorozbité plachetnice prosí námořníci o pomoc k andělu na nebi, jež jim opět k záchraně nese škapulíř. Další loď napravo je již úplně zničená a potápí se. Na pobřeží klečí a vše sledují žena s malým chlapcem. Pod malbou je úryvek žalmu: „CLAMABIT AD ME ET EGO EXAUDIAM EUM“.³² Podle Pavla Zadražila se výjev vztahuje k události ze života svatého Augustina. Jeden z námořníků je Augustin, který se z lodi nechá vyhodit pro záchranu ostatních. Žena na břehu je potom jeho matka Monika a dítě jeden z atributů svatého Augustina. Chlapec, který mu svou hrou se lžící a mořskou vodou objasnil nevyčerpatelnost Trojice. Podobné souvislosti se svatým Augustinem přisuzuje Zadražil i dalším výjevům na kopuli.³³

Poslední scéna je na východní stěně a představuje požár města. Prosícím lidem opět přilétá na pomoc anděl se škapulířem. Pod tímto zobrazením pokračuje předchozí žalm:

³⁰ Srov. BIBLE. Písmo Svaté Starého a Nového Zákona. Ekumenický překlad, Praha: 1985, Zj 9.1 (Zatroubil pátý anděl. A viděl jsem, jak hvězdě, která spadla na zem, BYL DÁN KLÍČ OD JÍCNU PROPASTI.).

³¹ Srov. tamtéž, Ž 91.14 (Dám mu vyváznout, neboť je mi oddán, BUDU JEHO HRADEM, ON ZNÁ MOJE JMÉNO.).

³² Srov. tamtéž, Ž 91.15 (AŽ MĚ BUDE VOLAT, ODPOVÍM MU, v soužení s ním budu, ubráním ho, obdařím ho slávou ...).

³³ Srov. ZADRAŽIL Pavel: Jihočeský malíř František Jakub Prokyš. 1713–1791, nepublikovaná diplomová práce, Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav dějin umění: 1985, 99.

„CUM IPSO SVM IN TRIBVLATIONE ERIPIAM EVM“.³⁴ Pavel Zadražil zde ztotožňuje budovy netknuté požárem se zámekem a věží na Krumlově a s klášteřem v Borovanech.³⁵

V pendentivech jsou technikou chieroscuro vymalovány medailony zasazené do bílého štukového orámování. Představují působení Panny Marie Karmelské ve světě.

První znázorňuje vedutu borovanského klášteřa ozářeného paprsky ze škapulíře s nápisem: „HOC MIHI PRAESIDIUM“.³⁶ U klášteřa již stojí nová Škapulířová kaple z roku 1746, kostel má však ještě gotický závěr a budova konventu je také před přestavbou z let 1760–1770.³⁷

Na dalším medailonu je Škapulířová kaple s nápisem: „AEMULA SIDERUM VIGILAT“.³⁸ Na třetím je namalovaná Panna Marie Karmelská na vrcholu stupňovité hory s textem „OMNIBUS AFFLVENTER“.³⁹ Čtvrtý zachycuje Pannu Marii s Ježíškem a škapulíři odrážející se do zrcadla, které drží anděl, a tyto paprsky se dále přenášejí na modlící se lidi. Nápis pod výjevem hlásá: „OMNIBUS OMNIA“.⁴⁰

Poslední nástěnná malba v kapli se nachází na hudební oratoři. Valená klenba jí tu poskytuje jednotný obdélný prostor. Ve středu září zlatý trojúhelník Trojjediného Boha, od kterého se do všech stran táhnou bohatá oblaka, na nichž sedí zpívající andělci.

V nejspodnějších partiích hrají velmi energicky dospělí andělé na rozličné hudební nástroje. Jeden z andělků, hrající na triangl, sedí na rámu zobrazení a má nohy spuštěné dolů z obrazu, jistě pro ještě větší živost zobrazení.

Malíři se podařilo realisticky zobrazit krajinné motivy a zasadit do nich lidi při nejružnějších činnostech. Je zřejmé, že žena žnoucí srpem obilí, nebo temné bouřkové mraky, jsou motivy odpozorované ze skutečného života. Prokyšova malba je lehká, svižná, a přestože jde o několik samostatných námětů, působí jednoduše. Důležitou dokumentární hodnotu má věrná veduta Borovanského klášteřa.

³⁴ Srov. BIBLE: op. cit., Ž 91.15 (Až mě bude volat, odpovím mu, V SOUŽENÍ S NÍM BUDU, UBRÁNÍM HO, obdařím ho slávou...).

³⁵ Srov. ZADRAŽIL: op. cit., 99.

³⁶ Ten zde je pod mou záštitou.

³⁷ Srov. ZADRAŽIL: op. cit., 103.

³⁸ Soupeřka hvězd bdí.

³⁹ Všem hojněji.

⁴⁰ Všem vše.

4.2.2 Oltářní obraz Panny Marie Karmelské

Na původním rozměrném oltáři jsou umístěny dva obrazy Panny Marie Karmelské a v nástavci Boha Otce. Zdobený je dále řezbářsky dřevěnými sochami andělů s hvězdami, velkými sochami světců a medailonem s nápisem „Oroduj za nás“.⁴¹

Větší oltářní obraz opakuje námět Panny Marie Karmelské umístěný v kopuli kaple. Scéna je na plátně rozvržena do dvou částí. V horní jsou Panna Maria s Ježíškem a anděly soustředěni kolem velkého kruhu z oblaků a dole pod nimi otevřený očištěc plný duší. Marie drží na levé ruce Ježíška a v druhé škapulíř, sedí na mracích a nohu má položenou na srpku měsíce, symbolu své čistoty. Z obou stran ji doprovázejí velcí andělé s rozevlátými rouškami u pasu. Dva menší andílci Marii korunují, další dva vedle ní přidržují květinovou girlandu a rozzářená oblaka ještě oživuje množství okřídlených hlaviček andílků. V prostoru očištěce jsou v ohni modlící se duše, ovšem jen některé při sobě mají škapulíř. Pro jednu z nich si právě přiletěl a vyzdvihuje ji anděl.

Přestože malíř opakuje stejný námět z kopule kaple, je tato malba rozdílná. Postavy mají ztuhlá gesta, bezvýrazné tváře a to se týká dokonce i duší v plamenech očištěce.

Obraz byl roku 2000 restaurován, přičemž hlavní zásah se týkal odstranění přemalob a křídového podkladu pod zlacení po obvodu celého obrazu, které tam zůstaly po dřívější opravě a zlacení rámu obrazu.⁴²

4.3 Presbytář kostela Navštívení Panny Marie

Rok přestavby gotického presbytáře kostela Navštívení Panny Marie není jistý. František Matouš uvádí, že proběhla současně se Škapulířovou kaplí k roku 1746.⁴³ Avšak na již výše zmíněném pendentivu kaple je vymalována veduta borovanského kláštera s dokončenou Škapulířovou kaplí, původním presbytářem kostela a prelaturou ještě před přestavbou z let 1760–1770. Vznikají proto pochybnosti o tom, kdy byly jednotlivé stavební úpravy provedeny a tím také o dataci nástěnných maleb v nich.

Někdy po roce 1746 byl tedy postaven nový větší barokní presbytář a nad ním byla vyzdvižena oválná kopule na pendentivech. Vymaloval ji František Prokyš výjevy ze života Panny Marie. Oproti jiným malbám, v dalších částech kláštera, jsou tyto neobvykle tmavé a rozeznatelné jen po důsledném nasvícení.

Kopule je rozdělena malovanou masivní architekturou do čtyř širokých arkád, které vzájemně oddělují čtyři mohutné iluzivní pilíře. Uprostřed pokračuje malba menší kopulkou, ve které je od středu zavěšena na řetězu koule. Jednotlivé oblouky arkád

⁴¹ V době vypracovávání této bakalářské práce probíhaly v kapli stavební úpravy vedoucí k vysušení vlhkého zdiva. Oltář byl proto po celou dobu zakryt, a tak nebylo možné věnovat mu patřičnou pozornost.

⁴² Srov. ZÁHOŘ Tomáš, ZÁHOŘOVÁ Jana: Závěsný obraz Panny Marie Škapulířové. Restaurátorská zpráva: archiv Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích, 2000.

vymezuji prostor pro čtyři obrazy. Na severní straně je Narození Panny Marie, na západní Uvedení do chrámu, na východní Zasnoubení se svatým Josefem a na jižní straně Zvěstování Páně.

Scéna Narození je umístěna do vznešeného interiéru, snad přímo do chrámu. Zemdlelá svatá Anna v prostém bílém šatě s rouškou na hlavě leží osamocena napravo na bohatém lůžku a je přikryta tmavě červenou pokrývkou. Vpředu koupou tři ženy právě narozenou Marii. Mají na sobě skvostná barevná roucha a jsou pečlivě učesány. Každá z těchto tří žen se k situaci staví jinak. Nalevo jedna ve chvatném pohybu přináší vodu. Usměvavá žena uprostřed chová na klíně Marii a utírá ji po koupeli bílým plátnem. Poslední žena vpravo působí dojmem upovídáné sousedky, která si sem právě odskočila na kus řeči. Vysoko nad nimi se pak z oblaků snášejí andílci a rozhazují květy růží.

Námět tohoto obrazu je nutno hledat v Protoevangeliu Jakubovu, nebo ve Zlaté legendě. Podle těchto textů by měla být porodu účastna porodní bába, pečující o svatou Annu, kterou ale na vyobrazení nemáme. Dovídáme se v nich také, že Mariin otec Jáchym byl zámožný člověk, tomu by i odpovídalo honosné vybavení pokoje.⁴⁴ Ovšem tento námět Narození Panny Marie bývá někdy zasazován do hlavní chrámové lodi, jako symbol toho, že Marie byla dítě zasvěcené Bohu.

Panna Maria klečí na výjevu **Uvedení do chrámu** na schodech před veleknězem Zachariášem. Je zobrazena jako asi desetiletá dívka, pohroužená do modliteb. Na sobě má červené šaty a z jednoho ramene k pasu jí spadá modrý plášť. Rozradostněný Zachariáš v kněžském oděvu doprovázený chlapci s kadidly se k ní sklání od vchodu do chrámu. Scéně zleva přihlíží Mariini staří rodiče Anna a Jáchym. Z celého chrámu je na malbě vidět jen krátké vstupní schodiště mezi dvěma mohutnými mramorovými sloupy, které svrchu příkryvá bohatý červený závěs se zlatými střapci. V pozadí se nachází atriiový ohoz zdobený vázami a průhled do nebe.

Ani tento příběh není popsán v žádném z biblických Evangelii, a proto musíme opět vycházet z Protoevangelia Jakubova a ze Zlaté legendy. Marie měla být do chrámu přivedena ve třech letech⁴⁵ a měla tam sama vystoupat jako by byla dospělá po symbolických patnácti stupních.⁴⁶ Tento námět byl zobrazován již od 14. století a byl později různě pozměňován a ani tato Prokyšova malba se textu věrně nedrží.

Zasnoubení Panny Marie se svatým Josefem se odehrává před stejným chrámem jako scéna Uvedení do chrámu. Stejně je schodiště, oba sloupy a nechybí ani červená

⁴³ Srov. MATOUŠ: František Jakub Prokyš, 165.

⁴⁴ Srov. DUS Jan A., POKORNÝ Petr: Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I., Praha: 2001, 260.

⁴⁵ Srov. tamtéž, 261.

⁴⁶ Srov. VORAGINE Jakub de: Legenda aurea, Praha: 1984, 224.

drapérie. Vchod je ale tentokrát zachycen frontálně a ne z tříčtvrtečního pohledu, jako v předchozí scéně. V pozadí za ním po obou stranách dále pokračuje budova chrámu. V již zmiňovaném vstupu mezi sloupy stojí Panna Maria s Josefem a na znamení zasnub si, podle francouzské tradice, podávají ruce.⁴⁷ Marie má ve vlasech věneček z květin a oblečena je do červených šatů s modrým pláštěm. Josef je namalován ve středním věku, také má jako Marie věneček na hlavě, v levé ruce drží rozkvetlý prut a na sobě má modré šaty s žlutým pláštěm. Za nimi předčítá velebný z knihy a z obou stran je doprovázejí další lidé. Někteří sledují probíhající obřad, jiní hovoří mezi sebou. Znovu jsou všichni jako vznešení občané oděni do bohatého oblečení. Pro špatný stav některých částí malby není možné zjistit, kolik je na výjevu mužů a kolik žen, postav komparsu je ale dohromady devět.

Běžně zobrazované Zásnuby Panny Marie jsou v Evangelích jen krátce zmíněny a podrobnější popis události se opět dovídáme až z Protoevangelia Jakubova. Podle něj se mělo o Mariině snoubenci rozhodnout za pomoci dřevěných pasteveckých holí; když z Josefovy hole vyletěla holubice, bylo to považováno za Boží znamení.⁴⁸ Zlatá legenda vypráví historii trochu jinak, blíže Prokyšovu vyobrazení. Rozhodovalo se pomocí ratolestí, jež vypučela pouze Josefovi a následně na ni usedla holubice Ducha svatého.⁴⁹ Dosvědčit pravdivost tohoto zázraku pak mělo sedm Mariiných družek. Josefovi protivníci při námluvách i Mariiny společnice bývají při této scéně často zobrazováni a zde jsou to zřejmě ony nečitelné postavy v pozadí.

Na výjevu Zvěstování je Marie zachycena jak sedí na vysoké židli a sklání se dolů nad stolek s rozevřenou knihou. Má sepnuté ruce a je plně zabrána do četby, takže vůbec nevnímá anděla, který se snáší doprostřed jejího pokoje. Usmívající se Marie je namalována v obvyklém červeno modrém oblečení. Bude návštěvou jistě zaskočena, odpovídá tomu neustlané lůžko, které se snaží jeden andílek skrýt těžkým zlatým závěsem i pootevřený košík s látkami pohozený na zemi. Archanděl Gabriel s bílou lilií v ruce sestupuje na růžovém oblaku z nebe. Je zobrazen zezadu a mírně zespoda, z hlavy jsou mu vidět jen plavé vlasy se stužkou, křídla má štíhlá a dlouhá a kolem beder má uvázanou zelenou roušku. Z bílých obláčků v nebi na oba dolů ještě shlížejí hlavičky několika zvědavých andílků.

Dnes je tento původně mariánský svátek slaven jako slavnost Zvěstování Páně. O událostech se zmiňuje evangelista Lukáš (1,26–38), ovšem podrobnější detaily jsou opět

⁴⁷ Srov. HALL James: Svatba Panny Marie, in: Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, Praha: 1991, 429.

⁴⁸ Srov. DUS, POKORNÝ: op. cit., 261.

⁴⁹ Srov. VORAGINE: op. cit., 224.

zachyceny v dalších, již výše zmiňovaných textech. Tento oblíbený námět byl ve výtvarném umění zobrazován velmi často a v průběhu doby dostal mnoho podob. Z evangelijního textu nevíme, co přesně Maria dělala v okamžiku, kdy ji anděl zastihl, ale dlouhá tradice nám k tomu podává hned několik možností. Podle některých Marie spřádala nit na chrámovou oponu, podle jiných se modlila. Také najdeme, že šla ke studni pro vodu a nebo jako na tomto výjevu četla. Svatý Bernard dokonce uvádí, že četla proroctví Izaiášovo (7,14) „Hle, dívka počne a porodí syna a dá mu jméno Immanuel.“ Také archanděl Gabriel bývá zobrazován různě; jak stojí, klečí nebo teprve k Marii přilétá. Klasickou součástí je obvykle holubice Ducha Svatého sestupující nad Marií a někdy i Bůh Otec. Prokyšova malba je bohužel až příliš porušena, aby bylo možné přítomnost holubice na ní potvrdit, nebo vyvrátit.

Do každého ze čtyř trojúhelných pendentivů namaloval Prokyš oblíbený námět čtyř Evangelistů. Všichni jsou zachyceni jak sedí v oblacích, drží knihy Evangelíí a píší do nich brkem. Od sebe jsou odlišeni věkem i svými symbolickými apokalyptickými bytostmi. Mladý Jan si brk namáčí do nádoby s inkoustem, jež mu podává orel. Matouš hledí k nebi a knihu mu podpírá anděl. Lukáš píše ve své knize a přes rameno se mu do ní dívá býk a Marek na svém lvu stojí.

Všechny malby v presbytáři jsou velmi dobré, jak co se týče kompozic, kvalit zobrazení jednotlivých materiálů, tak i anatomie postav. Zajímavé je výborné zvládnutí perspektivních zkratk na architektuře a iluze prostoru. Velká škoda je, že malby nemohou plně těšit pohled diváka, protože jsou tmavé a částečně opadané.

4.4 Sakristie

Obdélná sakristie přiléhá k lodi kostela ze severní strany. Je zaklenuta valenou klenbou a na obou delších stranách je vykrojena třemi lunetami. Fresková výzdoba je zde situována opět na strop. Na vrcholu klenby jsou vymalovány dvě větší kartuše a v každé z lunet menší medailon. Všechna tato zobrazení jsou rámována nízkým žlutým štukovým rámcem.

Námětem jedné z větších maleb je oslavení Nejsvětější svátosti zářící ze zlatého ciboria a nesené dvěma andílky. Zdola se hostii chystá kadidlem okuřovat velký anděl a malý andílek mu k tomu podává loďku s kadidlem. Námět druhé malby se v této podobě objevuje velmi zřídka. Jde o zobrazení Kristových ran bez těla. Ve středu malovaného mramorového oltáře je v kartuši namalováno Kristovo probodené zářící srdce a jeho ruce a nohy s ranami po hřebec. Nad kartuší sedí andílek a drží pásku s nápisem INRI. Za oltářem z pravé strany vyčuhuje na sloupu kohout a z levé kříž se žebříkem. Pozadí ze dvou třetin překrývá rudý závěs a z třetiny zamračená obloha. Obdobné varianty

tohoto námětu se nacházejí také na dobové grafice. Například Jan Balzer se rozvrhem jedné své rytiny s názvem Cor Jesu velmi blíží kompozici Prokyšově.⁵⁰ Na dalším listě zase umístil části probodeného Kristova těla na kříž, tak jak na něm byly při ukřižování.⁵¹ Také deskový obraz v nástavci oltáře poutního kostela svatého Antonína v Partenkirchen v Německu zachycuje takto zobrazené Kristovy rány.⁵²

Šest malých medailonů v lunetách představuje andílky s předměty vztahujícími se ke Kristovu umučení. Jsou to Jidášův měšec, Pilátovo umyvadlo s osuškou, důtky, Veroničina rouška, hřeby a kopí s houbou na tyči. Všichni andílci mají kolem sebe rozevlátou roušku vždy jiné barvy a jako pozadí temné zamračené nebe.

Tyto nástěnné malby jsou barevností a stylem velmi blízké malbám ve Škapulířové kapli. Také andílci s předměty Kristova utrpení jsou téměř shodní s andílky se symboly Panny Marie z presbytáře kaple.

Je až zarážející, jak kvalitní soubor vytvořil mladý neznámý malíř hned jako první zakázku. To, že získal takto rozsáhlou práci, svědčí o tom, že se prosadil již dříve. Prelát Dubenský se jistě musel přesvědčit o jeho nadání na starších malbách, snad i v dílně jiného malíře.

4.5 Portrét preláta borovanského Augustina Dubenského

Portrét preláta Augustina Dubenského Prokyš namaloval roku 1764. Na obraze je polopostava tehdy sedmašedesátiletého preláta zachycena v mladším věku, než ve skutečnosti. Má paruku a je v kněžském rouchu zdobeném krajkami a střapci. Pravou rukou si přidržuje oděv na břicho a levou má položenou na knize s ukazovákem mezi stránkami. Ta leží spolu s další knihou *Sacra Regula* a se zlatým krucifixem na stolku přehozeném červeným ubrusem. V šedavém pozadí visí zelená drapérie se zlatým střapcem. Portrét je vkomponován do oválu, se špatně čitelným nápisem *Aetatis suae LXVII*.

Čtyři cvikly po stranách vyplňují alegorie ctností s nápisy, kterými se podrobněji zabýval Pavel Zadražil a za jejich inspiraci určil spis Cesara Ripy (1593).⁵³ Jsou namalovány technikou *grisaille* a představují Moudrost, Spravedlnost, Sílu a Umírněnost. Moudrost je zpodobena jako postava dvou tváří starce a dívky s nápisem *HAC DUCE SECURUS*⁵⁴. Spravedlnost je chlapec s váhami a se zavřenýma očima a text *NEC CITRA*

⁵⁰ Rytec: Jan Balzer, *Cor Jesu*, mědirytina, Grafická sbírka Národní galerie v Praze, inventární číslo: R 232 765.

⁵¹ Rytec: Jan Balzer, *Rány Kristovy*, mědirytina, Grafická sbírka Národní galerie v Praze, inventární číslo: R 345 92.

⁵² Srov. LÄPPLE Alfred: *Deutschland, deine Wallfahrtsorte*, Augsburg: 1982, 83.

⁵³ Srov. ZADRAŽIL: op. cit., 169.

⁵⁴ Tudy jdi bezpečný.

NEC ULTRA⁵⁵. PAR ANIMO ROBUR⁵⁶ je u výjevu Síly s chlapcem nesoucím sloup a HONORIS⁵⁷ u Umírněnosti, kterou představuje chlapec ředící víno.⁵⁸

Plátno bylo opatřeno novým slepým rámem a na starém se zachovala signatura „Frantz Jacob Proskisch pinx“.⁵⁹

Postava preláta Dubenského je zobrazena dosti ztuhle, oproti tomu drobné alegorie ve cviklech se vyznačují překvapivou hravostí.

Obraz byl dříve součástí rodinného majetku továrníka Antonína Zátky a poté jeho syna Vlastislava.⁶⁰ Odtud byl roku 1956 zakoupen do sbírky Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, kde se nachází dodnes. Roku 1959 byl restaurován ve škole profesora Bohuslava Slánského.⁶¹

4.6 Oltářní obraz svaté Anny vyučující Pannu Marii

V klášterním kostele Navštívení Panny Marie se na bočním oltáři nachází oválný obraz Svaté Anny vyučující Pannu Marii, u kterého je František Prokyš zvažován jako autor.

Svatá Anna ve středu obrazu drží kolem ramen malou Marii napravo a přidržuje jí rozevřenou knihu na klíně. Je namalovaná jako stará žena v zelených šatech se zeleným pláštěm přehozeným i jako roušku přes hlavu. Dívka si knihu také drží a upřeně se do ní dívá. Má růžovou stužku ve vlasech a šaty stejné barvy s modrým pláštěm. Svaté Anně se zleva přes rameno dívá Jáchym. Na pozadí jsou vidět květy růží ve váze a průhled do otevřeného nebe, ze kterého dolů dopadají paprsky.

Plátno bylo v roce 2003 restaurováno, přičemž byly odstraněny přemalby z 19. století, které idealizovaly tváře postav a přidávaly jim úsměv.⁶² Původní výrazy Svaté rodiny jsou však spíše vážné a Marie je dokonce od soustředění zamračená. Součástí této atmosféry je i gesto svaté Anny, která prsty pravé ruky, kterou má položenou kolem dceřiných ramen, jí štípe do paže.

Myslím, že Prokyšovo autorství zde může být více než jisté. Srovnala jsem malbu s obrazem stejného námětu od Prokyše pro kapucíny v Českých Budějovicích. Anna i Marie mají na sobě v obou případech velmi podobný oděv a zvláště tváře Marií jsou si velmi

⁵⁵ Ani sem ani tam.

⁵⁶ Stejná duši síla.

⁵⁷ Pocta.

⁵⁸ Srov. ZADRAŽIL: op. cit., 169.

⁵⁹ Srov. Katalogový lístek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, uloženo v depozitáři, inventární číslo: O 115.

⁶⁰ Srov. ZÁTKA Vlastislav: Sbírková kniha Vlastislava Zátky v Českých Budějovicích, České Budějovice: 1937, 23.

⁶¹ Srov. Katalogový lístek Jihočeského muzea v Českých Budějovicích, uloženo v depozitáři, inventární číslo: O 115

blízké. Má-li svatá Anna s kapucínským obrazem oděv podobný, pak má stejný se zobrazením Svaté Anny Samatřetí pro dominikány z Českých Budějovic. Důležitý je hlavně detail žluté ozdoby na jejím rukávu a plášť přehozený přes hlavu, které jsou shodné. Rozdílná je ovšem postava svatého Jáchyma, který scéně přihlíží.

⁶² Srov. BAREŠ Petr: Svatá Anna vyučuje Pannu Marii. Restaurátorská zpráva, archiv Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích, 2003.

5.1 Třeboň

Mezi lety 1752–1760 František Jakub Prokyš v Třeboni bydlel. Podle Soupisu památek okresu Třeboňského měl ale již dříve v roce 1748 namalovat obraz pro zdejší augustiniány kanovníky při kostele sv. Jiljí.⁶³ Ovšem kronika, chovaná dodnes na fáře v Třeboni, praví, že se tak stalo až roku 1780.⁶⁴ Autor obrazu Prokyš je zde jmenován jako budějovický malíř a tím se stal roku 1760. Není proto zcela jisté, kdy k namalování obrazu skutečně došlo.

5.2 Kaple svaté Barbory v kostele svatého Jiljí

Námětem zobrazení je Pieta, určená byla na oltář staré kaple svaté Barbory přistavěné z jihozápadní strany ke kostelu. „Někdy v rozmezí let 1491–93 došlo ještě k posvěcení nově vybudované šternberské kaple sv. Barbory (jejíž vnější portál nese datum 1569).“⁶⁵ Na oltáři stála původně „Beata Virginis Statua“,⁶⁶ která představovala Bolestnou Pannu Marii a byla obyvatelstvem velmi uctívána.⁶⁷ Podle josefínských předpisů však musela být zbavena roucha, a protože byla ve špatném stavu, byla odstraněna a nahrazena Prokyšovým obrazem namalovaným podle rytiny Jana Balzera z Prahy.⁶⁸

Malíř se v kompozici obrazu přidržel Balzerovy grafické předlohy. Postavy jsou oblečeny do barokních šatiček, a tak má Marie odhalenou jen tvář a Kristus hlavu a část hrudi. Oba jsou korunováni a mají svatozář z malých drátkem pospojovaných hvězdiček. Rozdíl mezi obrazem a předlohou je v oblečení. Prokyš přisoudil sošce modré šaty vzorované pravidelně poskládanými kyticemi z drobných kvíků a obšitých zlatým lemem. Matriforium namaloval Panně Marii černé a svrchní plášť zelený. Balzerova mědirytina je pochopitelně černobílá, takže barevnost se posoudit nedá, šaty jsou ale o několik záhybů jednodušší a vzorovány jsou nepravidelně rozloženými rokaji. Snad šlo o malířovu invenci, je ale také možné, že byla socha vybavena větším šatníkem pro různé příležitosti a zde se nám tak zachovaly její dvě podoby.

Zajímavý je na tomto obraze malířův drobnopis, kterým pečlivě vykreslil do největších detailů všechny ozdoby na rouchu a korunkách sošky. Obraz je dnes velmi ztmavlý a malba je jen těžko viditelná i při dobrém světle.

⁶³ Srov. MAREŠ František, SEDLÁČEK Jan: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu třeboňském, Praha: 1900, 66.

⁶⁴ Srov. HRDLIČKA: Liber memorabilium parochiae trebonensis, conferiptus ad aquilino Hrdliczka Canonico Regulari Sancti Augustini Trebonae quondam professo AD 1789, pars prima, kronika, děkanství Třeboň, 86–87.

⁶⁵ VLČEK Pavel, SOMMER Petr, FOLTÝN Dušan: Encyklopedie českých klášterů, Praha: 1997, 674.

⁶⁶ „Blažené Panny socha“ HRDLIČKA: op. cit., 86–87.

⁶⁷ Srov. KADLEC Jaroslav: Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni, Praha: 2004, 227.

⁶⁸ Kvalitní Balzerův grafický list je vlepen do kroniky třeboňské farnosti: Hrdlička, Liber memorabilium parochiae trebonensis...

Oltář má nahoře v nástavci druhý menší obrázek se svatou Barborou, patronkou kaple. Pavel Zadražil ji také připisuje Prokyšovi a její vznik pokládá do roku 1780, přestože k dataci neexistují žádné dokumenty.⁶⁹ Polopostava svaté Barbory je namalovaná zřepdu, hlavu má mírně natočenou a v rukou drží zlatý kalich s hostií. Klidným pohledem shlíží z oltáře dolů. Dívka je zobrazena v přepychovém pestrobarevném oblečení s bohatým účesem, do kterého má zapletené šňůry perel. Ty ji zdobí také na krku, rukou a má jimi hojně posíté i šaty. V pozadí malby se v dálce matně rýsuje mohutná válcová věž , další z atributů svaté Barbory.

Malba je celkově zastřena hnědošedým tónem, který však může být způsoben ztmavnutím ochranného laku.

Obrazy jsou umístěny do bohatě řezbářsky zdobeného portálového oltáře. Po stranách vyobrazení piety stojí na konzolách vystupujících z vysokého soklu sochy čtyř světců. Nalevo jsou svatý Kryštof s Ježíškem na rameni a svatá Markéta s dráčkem u nohou a napravo patron poutníků svatý Jakub s mušlemi a světice, která časem o svůj atribut přišla. Mohlo jít o svatou Kateřinu, která by tak byla protějškem svaté Markétě a se svatou Barborou v nástavci doplňovala trojici svatých dívek. Oltář má v této výšce po obou stranách ještě nástavce, na kterých stojí další sochy svatých biskupů, dnes již rovněž bez atributů. Dva páry hladkých bílých sloupů za sochami nesou vysoké kladí, na němž sedí dva velcí andělé s nástroji Kristova umučení- kleštěmi, křížem, kopím a holí s houbou. V nástavci nad obrazem svaté Barbory jsou stříbrné obláčky a sedm drobných hlaviček andílků. Další dva celí andělci sedí až příliš namáčknuti ke stropu na konzolách nástavce a sklánějí se dolů. Jak již bylo poznamenáno, sochy jsou poškozené, chybí jim atributy a některým i části rukou. V této kapli jsou ještě umístěny dvě staré zpodobnice, které však nemají souvislost se systémem její výzdoby.

5.3 Opatovický mlýn

Třeboňští opati si pro svůj odpočinek zřídili za městem letní rezidenci, Opatovický mlýn. Byl postaven roku 1708 a po požáru roku 1727 přestavěn. V letech 1962–1963 byl však objekt adaptován pro vědecké účely a dnes v něm sídlí Mikrobiologický ústav. Při přestavbě byly zničeny vnitřní prostory včetně kaple v prvním patře budovy. Zachovala se pouze mělká oltářní nika s nástěnnou malbou a portálový oltářík s obrazem svatého Ubalda. Fresky i obraz zhotovil roku 1777 František Jakub Prokyš.⁷⁰ V rámci restituce získali oltář i obraz potomci dřívějších majitelů a odvezli je z původního místa.

⁶⁹ Srov. ZADRAŽIL: op. cit., 307.

⁷⁰ Srov. Třeboň in: POCHE: op. cit., 98.

Prokyšovy nástěnné malby jsou jediným, co na místě zůstalo. Mělká nika je zdobena iluzivními architektonickými prvky. Kolem místa, kde stál původně dřevěný oltářík, je namalovaný mramorovaný portálový oltář, na jehož hlavicích klečí dva andělci s drobnými kvítky v rukou. Po stranách tohoto oltáře je výklenek rozčleněn malovanými pilastry. Volné mezery mezi nimi vyplňuje růžová barva a medailony, zdobené jemnými zlatými ozdobami. Koncha niky zobrazuje ne příliš zdařilý průhled otevřenou kopulí do nebe. Malíř zde totiž překvapivě nebral ohled na perspektivní zkratky.

5.4 Kaple svatého Jana Nepomuckého

Na místě kaple svatého Jana Nepomuckého v Třeboni stávala dříve světcova kamenná socha. Kapli si zde postavili zedníci, tesaři a kameníci z Hluboké u Borovan roku 1750.⁷¹ O čtyři roky později namaloval František Prokyš pro kapli oltářní obrazy svatého Jana Nepomuckého a do nástavce obrázků s relikviářem světce.

Svatý Jan je vymalován ve středním věku, má přimhouřené oči a něžně se dívá na kříž, který drží v rukou. Kolem jeho hlavy probleskuje pět jen málo viditelných hvězdiček. Oblečen je do kněžského oděvu, na kterém malíř zdařile vystihl průhlednost límečku, kožešinu na plášti i ozdoby ze střapečků. Za svatým Janem se v mracích objevují dvě okřídlené hlavy andělů. Líbezně se dívají jeden na druhého a doplňují kompoziční rozvržení obrazu, avšak i přesto se zdají být pro rozdílnost malby jen k obrazu dodatečně přidáni.

Oválný obrázek v nástavci představuje zářící jazyk svatého Jana ve zlatém relikviáři. Paprsky z něj dopadají rovnoměrně na obláčky kolem. Pod monstrancí vykukují opět dvě hlavičky okřídlených andělů. Levý vzhlíží k monstranci a pravý dolů a ven z obrazu.

Svatý Jan Nepomucký byl velmi oblíbeným světce ještě dlouho před svým svatořečením. Jeho sochy a obrazy, ale i zasvěcení kostelů se objevovaly od 17. století. Na Prokyšově obraze má Jan kolem hlavy pět hvězd, které se podle legendy rozzářily kolem jeho mrtvého těla ve Vltavě. Roku 1719 byl otevřen světcův hrob a v jeho lebce byla nalezena část měkké tkáně. Několikačlenná komise tehdy shledala, že jde o jazyk, a tím i doklad Janovy svatosti. Existují totiž dvě legendy o jeho životě, jednak byl generálním vikářem a i proti vůli krále důsledně plnil své povinnosti, ale hlavně bylo oblíbené vyprávění o tom, že jako zpovědník královny neprozradil zpovědní tajemství. Zachovalý

⁷¹ Srov. MAREŠ, SEDLÁČEK: Okres třeboňský, 66.

jazyk byl v tomto případě doklad svatosti nejpádnější.⁷² Na jeho dnešní oblíbenosti nemění nic ani nové zjištění, že nalezený ostatek není zbytek jazyka, ale mozková tkáň.

Prokyšovy obrazy jsou zasazeny do malého jednoduchého oltáříku, kterému pravděpodobně chybí některé části výzdoby. V minulosti byl dost necitlivě opraven, což také dokládá velmi silný nátěr lesklou hnědou barvou a vrcholem nezdaru jsou dva postraní sloupky polepené vlnitým papírem, natřené stříbřenkou a umístěné zpět hlavicemi dolů. Kaple svatého Jana Nepomuckého patří dnes městu Třeboň a je trvale veřejnosti uzavřena.

5.5.1 Kaple svatého Víta

Asi tři kilometry za městem Třeboň se nachází kaple svatého Víta. Nechal ji roku 1761 vystavět třeboňský měšťan Karel Zeman. Je to drobná stavba zaklenutá kopulí na východě s půlkruhovou apsidou, za kterou navazuje drobná sakristie. Roku 1762 kapli vyzdobil nástěnnými malbami František Prokyš a dodal do ní také obrazy na oltář, představující jednak patrona kaple svatého Víta a svatou Barboru do nástavce.⁷³ Oba obrazy jsou dnes ve velmi špatném stavu. Malba se rozpadá, krakeluje a začíná odpadávat. Kromě toho je celý oltář hustě pokryt šedobílými cákanci a působí dojmem, že byl zacákán špinavou vodou.

5.5.2 Oltář

Obraz svatého Víta je obdélného formátu nahoře zakončený obloukem a dole s vykrojeným menším obloučkem pro skříňku svatostánku. Malba představuje jemného mladíka ve zbroji, částečně zahaleného do velkého hermelínového pláště. V pravé ruce, položené na prsou, drží palmovou ratolest a druhou se dotýká vršku knížecí čepice, kterou mu zleva přistrkuje andílek. Před světce klečí druhý anděl a předkládá mu na červeném polštáři žezlo. Po pravé straně svatého Víta si vykračuje krásný černý kohout. Celou kompozici ještě doplňují dva páry okřídlených hlaviček andílků na pozadí z bílých mraků. Malba se jeví poněkud toporně, protože je seskládána z jednotlivin a nedrží v celku.

Svatý Vít byl podle legendy synem vysokého římského hodnostáře a za panování císaře Diokleciana byl odsouzen k smrti, protože odmítl obětovat pohanským bohům. Do Čech se jeho ostatky dostaly v 10. století a svatý Vít se tak stal prvním českým zemským patronem. Bývá zobrazován jako dítě nebo mládenec v knížecím oděvu s hermelínovým pláštěm a říšským žezlem. Někdy je také zachycen při mučení v kotli s rozzhavenou

⁷² Srov. HALL: Jan Nepomucký in: op.cit., 189–190.

⁷³ Srov. MATOUŠ František: Třeboň, Praha: 1972, 89.

smůlou nebo mezi lvy, jimž byl předhozen. K jeho atributům se od 15. století řadí i kohout jako symbol zmrtvýchvstalého Krista.⁷⁴

Obraz sv. Barbory v nástavci oltáře je oválného formátu. Světice má nakloněnou hlavu a dívá se vzhůru. V levé ruce drží kalich s hostií a pravou si stejně jako sv. Vít drží na prsou. Oblečena je do skvostného našaseného roucha, které má modrobílou barvu a je zdobeno zlatými a perlovými doplňky. Pozadí je v neutrální šedi a jen lehce z něj probleskuje linka svatozáře kolem Barbořiny hlavy. Oproti obrazu svaté Barbory z kostela svatého Jiljí, je tato dívka zachycena s rozverným veselým výrazem v mírném pohybu.

Barevnost obou obrazů v kapli svatého Víta je dosti nevýrazná, barvy jsou spíše mdlé. Příčinou toho však může být i jejich špatný stav.

Portálový oltář, do kterého jsou plátna vsazena, má po stranách dvě velké pozlacené sochy svatého Václava a pravděpodobně svatého Isidora Madridského. Ladná postava knížete Václava s korunou na hlavě je oblečena do rytířského brnění s dlouhým pláštěm, v ruce třímá prapor s orlicí a u jeho nohou je opřena oválná kartuše opět s orlicí. Jeho protějšek svatý Isidor má na hlavě klobouk a v ruku motyčku, o kterou se jednou nohou opírá. Tento španělský světec je patronem rolníků a oráčů. Sloupy a pilastry oltáře vrcholí kladím s římsou, na kterou dosedají voluty nástavce s postavičkami sedících andílků. V bohatě provedeném nástavci je výzdoba rozmístěna do oválu kolem obrazu svaté Barbory. Tvoří ji zlaté obláčky a hlavičky andílků.

5.5.3 Nástěnné malby

Tak jako je na oltáři zobrazena apoteóza svatého Víta v nebi, je na klenbě kostela zachycen světcův druhý život politický. Malba představuje okamžik předání ostatku paže svatého Víta císařem Jindřichem českému knížeti Václavovi. Podle legendy se Václav cestou na zasedání říšského sněmu opozdil. Rozhněvaný císař Jindřich Ptáčník chtěl knížete potrestat, ale uviděl ho přicházet v doprovodu dvou andělů, a tak ohromen před Václavem poklekl a věnoval mu paži svatého Víta.⁷⁵ S ostatky tohoto světce býval také spojován úspěch saské dynastie na říšském trůnu a ten se měl spolu s ostatkem přenést i na dynastii Přemyslovců. Událost dále dokládá spřízněnost obou státníků, která se někomu v Čechách nemusela líbit. Tato část legendy se ale už týká svatého Václava. Každopádně ostatek svatého Víta se dostal do Čech a světec se stal velmi oblíbeným zemským patronem.

Výjev legendy je rozvinut po celé ploše kopule. Hlavní děj, situovaný na východní stěně, zobrazuje Jindřicha a Václava. Jindřich oproti legendě na malbě stojí a je to Václav,

⁷⁴ Srov. HALL: Vít, in: op. cit., 484–485.

⁷⁵ Srov. Václav, in: tamtéž, 469–470.

kdo klečí. Také ho nedoprovázejí andělé, ale skupinka pážat. Císař Jindřich je představen jako starší vousatý muž v hermelínovém plášti a s císařskou korunou na hlavě. Kráčí Václavovi vstříc a podává mu vzácný ostatek, paži svatého Víta. Ten je uložen v zářícím zlatostříbrném relikviáři ve tvaru ruky. Václav, který před císařem klečí, k němu pozvedá ruce a upřeně se na něj dívá. I on má na sobě hermelínový plášť a na hlavě korunu, ovšem knížecí.

Václavova družina je čtyřčlenná. Malý chlapec, zpodobený jako páže v modré livreji s čapkou na hlavě, drží červený polštář, na kterém je položené žezlo. Další mladík z družiny v zlatém oděvu má napřažené ruce a patrně čeká, až od knížete ostatek převezme. Za nimi stojí muž ve středním věku v prazvláštním oděvu a s podivnou pokrývkou hlavy, který drží korouhev s orlicí. Poslední chlapec v zeleném ošacení a s kloboukem s červeným pérem, je otočen zády a ostatní z družiny sleduje.

I Jindřich má u sebe páže, kterému svěčil své žezlo. Chlapec je ve zlatých šatech a i on má na hlavě čapku s pérem. Vedle něj stojí malý stolek zcela zahalený zeleným sukmem na němž jsou položeny cennosti ze zlata a perel. Vidět je monstrance, řád zlatého rouna, koruna a další.

Výjev je situován na otevřenou dvoranu před vysoký palác. Částečně se po obvodu kopule kostela otevírá i další architektura. Na straně Jindřicha je to obrovsky působící červený mramorový sloup se zlatou patkou a vysokým podstavcem. Z vrchu ho částečně překrývá rozevlátá červená drapérie se zlatým lemem. Vedle sloupu jakoby z nějaké terasy vykukuje mladý zbrojnoš s helmou a kopím a zlatá váza na podstavci. Za zády Václavovy družiny je vidět část hradeb odkud děj sleduje druhý zbrojnoš s kopím. Za ním se do výšky tyčí přehnaně perspektivně zúžená věž.

Tato malba dokládá Prokyšův cit pro umístění členitého námětu do komplikovaného prostoru. Přestože zde malíř použil jen velmi omezenou barevnou škálu, vůbec jí to neubírá na působivosti.

Ve výmalbě kaple jsou ještě další dva figurální motivy, a to v konše apsidy. Po obou stranách nástavce oltáře tu vykukují páry okřídlených hlaviček andílků v růžových mráčcích. Malíř tím navázal na dřevěné vyřezávané andílky na oltáři.

Zbytek výzdoby se skládá převážně z iluzivních maleb imitujících architektonické rozčlenění kaple. Apsida je tak rámována malovaným mramorovým portálem. Její koncha je od svislých zdí oddělena širokou malovanou mramorovou římsou. Po obvodu ji zdobí iluzivní štukový dekor z rokajů, boltců a květin. Ve vrcholu konchy se iluzivně otvírá malá kopulka se žlutou pětilistou růží.

Na trompech kopule kostela jsou v malovaném štukovém orámování zasazeny velké nepravidelné mušle bohatě ověšené pestrými kvítky. Svislé stěny kaple dělí bílé štukové rámce se střídavě žlutou a růžovou plochou podkladu. Vše malíř doplnil velmi zdobnými bílými ornamenty ze stužek, mušlí, boltců a rokají.

Typickými se pro Prokyše postupně stávají křehké, snad luční kvítky odpozorované z přírody, které zde nejsou zapleteny do festonů, ale mezi mušle a rokaje. Použil je později ještě mnohokrát při nástěnné výzdobě sakrálních i světských prostorů.

6.1 České Budějovice

O činnosti Františka Jakuba Prokyše v Budějovicích existují celkem podrobné záznamy v kronice místního pekaře Lucase Bernharda Schneidera.⁷⁶ Nejstarší zpráva pochází z roku 1760 a týká se štafírování oltáře v kostele sv. Mikuláše.^{77 78} Jednalo se o oltář sv. Jana Nepomuckého, který postavil budějovický řezbář Leopold Hueber a obraz s námětem Apoteózy svatého Jana Nepomuckého pro něj namaloval František Antonín Maulbertsch.⁷⁹ Oltář byl počátkem 20. století rozebrán a obraz přenesen do nově postaveného kostela svatého Jana Nepomuckého na Lineckém předměstí.

6.2.1 Kostel Nejsvětější Trojice

Další už rozsáhlejší prací bylo štafírování oltáře a nástěnné malby v kostelíku Nejsvětější Trojice.⁸⁰ Ten byl postaven u morového špitálu roku 1515 a obnoven magistrátem města v 60. letech 18. století.

Kostel je drobná jednolodní stavba s polygonálním závěrem. Zaklenutý je třemi poli žebrové křížové klenby a původně do něj vedly troje dveře, protilehlé ve středním travé a jedny na západní straně.⁸¹ V travé presbytáře jsou rovněž protilehlá obdélná okna a nad západními dveřmi menší kulaté okno.

6.2.2 Nástěnné malby

Nástěnné malby sledují jednotnou koncepci výzdoby vztahující se k zasvěcení kostelíka Nejsvětější Trojici. Pokrývají jak klenbu, tak i stěny svatyně. Každé ze tří polí klenby je rozděleno na čtyři trojúhelné kápě, do nichž je soustředěna výzdoba, kterou rámuje jemný malovaný iluzivní štuk.

První pole v presbytáři nese výjevy obsahově nejpestřejší. Na východní straně tančí tři andělci mezi mraky. Jsou nazí a zakrývá je jen rozevlátá rouška. Severní strana zachycuje svatého Augustina a dítě na mořském břehu. Augustin je namalován jako starý bělovlasý, vousatý muž. Sedí mezi balvany jako na biskupském stolci a pozdvihuje levou ruku, na které má zdvižené tři prsty. Oblečen je do bělostného roucha a pečlivě upraveného pláště z vnějšku tmavě červené a zevnitř blankytně modré barvy. Dítě je oproti tomu nahé jen se zlatou rouškou kolem beder. Pravou rukou drží lžici plnou vody a levou ruku zdvihá

⁷⁶ Srov. KUBÁK: op. cit., 46.

⁷⁷ Srov. Lucas Bernhard SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung Von Ursprung und Anfang der Königlichen befreyten Berg-Stadt Böhmisch-Budweis, 1781, České Budějovice, kronika, Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích, 156.

⁷⁸ Srov. Petr SVĚTECKÝ: Historischer Nachrichte, díl II., SOA Třeboň, mikrofilm, sloupek. 140, s.71.

⁷⁹ Srov. PAVEL Jakub, ŠAMÁNKOVÁ Eva: České Budějovice, Praha: 1979, 66–67.

⁸⁰ Srov. SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung (...), Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích, 160–161.

⁸¹ Srov. BRANIŠ Josef: Soutis památek historických a uměleckých v politickém okrese Česko-Budějovickém, Praha: 1900, 41.

do výšky s jediným vztyčeným prstem. Zdvížením tří a jednoho prstu naznačují předmět rozhovoru, tím je bezpochyby Nejsvětější Trojice. Výjev je zobrazen velmi realisticky. Je na něm skutečná skalnatá krajina s přesvědčivým stromem i šplouchající moře. Svatý Augustin se svým spisem De Trinitate velmi zasloužil o dogma Nejsvětější Trojice, také k němu přiřadil výklad starozákonního příběhu Abrahama a tří mládenců.⁸² Bývá nejčastěji zobrazován tak jako zde na břehu moře s dítětem, které lžící přelévá mořskou vodu a poukazuje tak k nevyčerpatelnosti Boží Trojice.

Na jižní kápi je vymalován již zmiňovaný Abraham navštívený třemi mládenci ve svém domě v Mamre. Světlovlasí chlapci s poutnickými holemi vystoupali po schodech ke starci, aby mu oznámili radostnou zvěst o narození syna. Mají přes jedno rameno přehozené pláště, ale jinak jsou nazí a bosí. Prostřední z mládenců Abrahamovi žehná. Stařec je na schodech domu, klaní se před hosty hluboko až k zemi a předkládá jim mísu s vodou k umytí nohou. Abrahamův dům je vymalován jako mohutná stavba, za ním se ještě do nebe tyčí vysoká věž s vrcholem v nedohlednu a po pravé straně na skále roste mladý stromek. Podle biblického textu vítal stařec hosty před stanem u bojiště Mamre, protože ze svého domu na příkaz Hospodina odešel a putoval do zaslíbené země, poté mládence hostil pod nedalekým stromem.⁸³ Zde však malíř volil tehdy již obvyklou zpřítomňující formu námětu s domem. Mládenci jsou rovněž obrazem Nejsvětější Trojice, proto jsou namalováni spíše jako krásní antičtí bohové, než utrmácení poutníci.

Západní kápi klenby zdobí velký roztančený anděl, který spouští dolů zlatou šňůru se střapcem. V tomto místě je také otvor pro provaz od zvonu v sanktusníku.

Střední pole klenby zachycuje páry andílků se symboly Nejsvětější Trojice. Na osových kápích jsou vymalováni se zlatým pravoúhlým trojúhelníkem a zlatým prstenem, starobylým symbolem nekonečnosti. Postraní kápě vyzdobil malíř andílky s rostlinami. Na jediném proutku kvetou tři květy růže a na jednom stvolu dozrály tři plody.

Poslední pole se náměty dotýká nebes a stvoření. Ve východní kápi drží zemskou kouli na zlatém kroužku ruka boží, oproti zvyklostem je to levá. Vedle si dva andílci hrají s provázkem, na kterém mají navlečeny tři malé zlaté kuličky. V poli jižním a západním vždy dva andílci pozorně hledí do nebe, jeden dokonce dalekohledem. Do poslední kápě západní namaloval Prokyš znak města Českých Budějovic s dvěma rytíři coby štítonoši, neboť magistrát města byl zřizovatelem a majitelem této stavby.

⁸² Srov. ROYT Jan: Nejsvětější Trojice, in: Slovník biblické ikonografie, Praha: 2006, 171–172.

⁸³ Srov. BIBLE: op. cit., Gn 12–18.

Andílci jsou zobrazeni nazí s vlajícími rouškami různých barev u pasu. Někteří respektují prostor daný jim orámováním, častěji však ho využívají k sezení nebo ležení, spouštějí z něj nohy, nebo jim alespoň přes něj dolů vlají roušky.

Na narativních zobrazeních se Prokyšovi podařilo realisticky zachytit krajinu. Výborná je také anatomie všech figur a velmi zdařilé je začlenění maleb do kápí klenby.

Malby na stěnách kostela se úspěšně snaží o iluzi štukové výzdoby. Kolem dveří jsou namalovány zdobené portály s iluzivními rámy v nadpraží. Podobně pestrá výzdoba je i kolem oken. V západním poli, kde chybí okna i dveře, jsou také iluzivní rámce s velkým prázdným místem uprostřed. Možná měly rytmizovat stěnu nebo mohly sloužit jako rám závěsnému obrazu.

Jako hlavní výzdobný motiv je použit rokaj, boltec a mušle v nesčetných podobách. Všechny prvky spojují festony tvořené stužkou a pestrými drobnými květy.

Podobně jako v kapli sv. Víta v Třeboni, počítá malíř i zde s přítomností konkrétního vnitřního vybavení. Na řezbářsky provedený boltec na oltáři navazuje na stěně ještě bohatší boltec malovaný. Pro penetrační kříže i svícny na stěnách vymaloval zdobené kartuše. Také anděl na klenbě pod sanktusníkem drží zlatou šňůru, jaká jistě původně visela od zvonku ve věžičce.

6.2.3 Oltář

V kostelíku se také dochoval bohatě řezbářsky provedený barokní edikulový oltářík od Leopolda Huebera.⁸⁴ Za zlatým ciboriem je do oltáře vsazen menší obdélný obraz ve zlatém rámu složeném z andělů, obláček a paprsků. Po stranách stojí dvě sochy mužů s rozevřenými knihami. Napravo je svatý biskup, který má v knize nápis „Svatý svatý svatý Pán Bůh zástupů plná nebesa i země velebnosti slávy Tvé“ a vlevo stojí mladý evangelista Jan s citátem ze svého prvního listu „Jsou tedy tři kteří vydávají svědectví na nebi Otec Syn a Duch svatý a tito tři jedno jsou. I. Epišt. Sv. Jana Kap.1. 7.“⁸⁵ Za sochami podpírají dva páry hladkých sloupů mohutné kladí. V nástavci září zlatý trojúhelník Nejsvětější Trojice, kterému se ze stran klanějí dva velcí andělé. Oltář je zdoben množstvím detailů, například asymetrické mušle připomínají drobné plamínky a časté jsou i obláčky a záře představovaná paprsky. Barevné rozvržení oltáře je jednoduché, zato však působivé. Všechny architektonické části jsou imitací tmavého mramoru a hojně je doplňují zlaté sochy a zlaté ozdobné detaily. Dnes se na oltáři nachází novější obraz Nejsvětější Trojice typu Trůnu milosti, který do výzdobné koncepce kostelíka velmi dobře zapadá.

⁸⁴ Srov. SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung (...), Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích, 160–161.

⁸⁵ Odkaz na místo v Bibli je nepřesný, úryvek je z páté kapitoly nikoli první.

Na žádné z maleb původní výzdoby kostela se neobjevuje přímé zobrazení Nejsvětější Trojice, vždy jde jen o symbol. Obraz tohoto námětu by se velmi dobře hodil na oltář, jak je tomu dnes. Avšak z Branišova Soupisu památek Česko-Budějovických se dovídáme pouze to, že zde byla chována Madona vyšebrodského typu z 15. století, a byla později přemístěna do městského muzea.⁸⁶ Jde o obraz tak zvané Madony svatotrojické s vyobrazeními světců na rámu. Avšak o tom, kde byla v kostelíku umístěna, již zprávy nejsou; zůstává proto stále možnost, že obrazem Nejsvětější Trojice na oltáři mohla vrcholit celá výzdobná koncepce prostoru.

Kostel sloužil duchovním účelům do roku 1971, poté byl roku 1977 převeden do správy Národnímu památkovému ústavu v Českých Budějovicích a v současnosti si ho Biskupství českobudějovické pronajímá jako svůj depozitář.⁸⁷

6.3.1 Dominikánský klášter

Zakázek pro českobudějovický klášter dominikánů bylo více. Prokyš pro ně namaloval oltářní obrazy Růžencové Panny Marie a sv. Anny, nástěnnou malbu nad vchodem na hřbitov a kresebnou předlohu pro rytinu zachycující areál kláštera z ptačí perspektivy.

6.3.2 Oltářní obraz Růžencové Panny Marie

V klášteře dominikánů byl, jako i v dalších domech tohoto řádu, pěstován kult spojený s růžencem.⁸⁸ Bratři si proto nechali roku 1768 namalovat od Prokyše oltářní obraz Růžencové Panny Marie.⁸⁹

Obraz je dnes nezvěstný, ovšem je dosti možné, že se plátno nachází v kostele svaté Máří Magdaleny ve Chvalšínách, jak to uvádí Pavel Zadražil ve své diplomové práci.⁹⁰ Jde o obraz s námětem Růžencové Panny Marie adorované svatým Dominikem a Kateřinou Sienskou. Růžencové bratrstvo ve Chvalšínách nechalo roku 1760 na levé straně kostela přistavět kruhovou kapli Růžencové Panny Marie. Patrně proto, že kostel patřil do majetku zlatokorunských cisterciáků, nástěnnou výzdobu provedl tamní bratr Lukáš Plank.⁹¹ V kopuli vymaloval výjev Panny Marie ochránitelky světských i duchovních stavů a do medailonů po obvodu kaple scény ze života svatého Dominika. Nebylo by tedy divné, že cisterciáci ve svém kostele nechali umístit oltářní obraz Růžencové Panny Marie s

⁸⁶ Srov. BRANIŠ: op. cit., 41.

⁸⁷ Srov. Miroslav NOVOTNÝ, Juraj THOMA: Morový špitál s kostelem Nejsvětější Trojice, in: Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice: 1998, 288.

⁸⁸ Srov. VLČEK, SOMMER, FOLTÝN: op. cit., 119.

⁸⁹ Srov. SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung (...), Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích, 47.

⁹⁰ Srov. ZADRAŽIL: op. cit., 289.

⁹¹ Srov. MAREŠ František, SEDLÁČEK Jan: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese krumlovském, Praha: 1918, 83–98.

klečícím svatým Dominikem, zakladatelem jiného řádu. Dominik založil úctu ke svatému růženci a v kapli s tímto zasvěcením má své oprávněné místo. Panně Marii se však z druhé strany klaní také svatá Kateřina Sienská, světice a členka řádu dominikánského, která už tu tak jisté postavení nemá.

Postavy na obraze jsou rozestavěny po obvodu velké zemské sféry, na jejímž vrcholu sedí Panna Marie s Ježíškem. Marie se sklání ke svatému Dominikovi nalevo a společně s Ježíškem mu předávají černý růženec, druhou rukou pak stojícího synka jemně přidržuje. Oblečena je do červených šatů, kolem nohou a zad má přehozený vzdouvající se modrý plášť a vlasy jí pokrývá žlutá rouška. Nahého blondatého Ježíška jen zlehka překrývá bílý pruh látky. Chlapec podává bílý růženec svaté Kateřině Sienské na pravé straně. Oba světci svými těly dotváří kompozici kruhu kolem středové zeměkoule. Malíř je zachytil v řádovém oděvu a klečící na kamenných schodech. Svatý Dominik je namalován z profilu, na Marii se usmívá a k růženci vztahuje otevřenou dlaň. Zpod jeho pláště vykukuje pes s hořící loučí v tlamě, světcův atribut, o kterém se jeho matce před porodem zdálo. Svatá Kateřina zde má jako atribut trnovou korunu a roucho řádu, v němž byla terciářkou. Kompozičně se odkazuje na své nejčastější zpodobení Zasnoubení svaté Kateřiny. Vzhlíží k Ježíškovi a tiskne si na ústa jeho růženec. Za Kateřinou se z mraků vytahuje andělek s růžovými věnci a chystá se jimi korunovat Marii i jejího syna. Prostor nebe ještě ožívá drobnými hlavičkami okřídlených andílků.

Malba je sice komponovaná kolem kruhové sféry, avšak dlouhé cípy šatů obou světců ji přetvářejí do trojúhelníku, jehož vrcholem je Panna Marie. Od ostatních částí malby je také zdůrazněna barevností šatu.

Obraz je zasazen do portálového oltáře s předsazenými pilastry a mohutným kladím po stranách, zakončeném křehce působícím nástavcem nahoře. Po stranách obrazu stojí dva velcí andělé, jeden k němu ukazuje a druhý zřejmě držel nějaký předmět v rukou o nějž však časem přišel. Na římsce kladí sedí dva malí andílci rovněž ukazující k obrazu a po stranách vykukují z mraků další dvě okřídlené hlavičky andílků. V nástavci je holubice Ducha svatého zářící pravidelnými zlatými paprsky.

Neví se, který malíř chvalšinský obraz zhotovil. V Marešově a Sedláčkově Soupise památek Krumlovských je uvedeno pouze „umělec není znám“. Avšak podle porovnání detailu dvou hlaviček okřídlených andílků v pravém horním rohu plátna se stejným motivem na obraze svatého Jana Nepomuckého od Františka Prokyše v Třeboni, je nutné konstatovat velikou podobnost. Také styl malby a použití barev na tomto vyobrazení odpovídá malíři Prokyšovi, který je dosti pravděpodobně jeho autorem.

Je možné, že sem byl obraz i s oltářem přesunut z klášterního kostela Obětování Panny Marie v Budějovicích, nedá se však vyloučit, že obraz byl namalován do Chvalšín. Cisterciákům zřejmě nevadilo zobrazení světce jiného řádu, když vyzdobili scénami z jeho života stěny kaple. Prokyš se také roku 1763 spolupodílel na nástěnných malbách v klášteře ve Zlaté Koruně a s mnichy se znal. Mohli si ho dost dobře pro tento obraz zjednat.

6.3.3 Oltářní obraz svaté Anny Samatřetí

V letech 1780–1781 byl v klášteře dominikánů zřízen nový oltář sv. Anny do kaple této světice přístupné ze severní boční lodi. Postavil ho Leopold Hueber a obraz pro něj namaloval Prokyš.⁹² Oltář se nedochoval, obraz však byl v roce 2002 restaurovaný a dnes visí na zdi v původní kapli, kde je spolu s torzem stříbrného oltáře věnovaného klášteru generálem Marradasem roku 1633 pro obraz Panny Marie Klasové.⁹³

Svatá Anna Samatřetí je na Prokyšově obraze vymalována společně s Marií a Ježíškem. Sedí vpravo v polstrovaném křesle a spolu s Marií si přidržuje stojícího Ježíška na klíně. Je zobrazena jako starší žena s tmavší pletí. Oblečena je do žlutých šatů se zeleným pláštěm, který má přehozený i jako roušku přes hlavu. Na rukávu má vyšitou drobnou zelenou ozdobu. (Postava svaté Anny, v takto barevných šatech i s ozdobou se objevuje také na obraze Svaté Anny vyučující Pannu Marii, který Prokyš již dříve namaloval pro kapucínský klášter v Budějovicích.) Ježíšek je zobrazen v bílé košilce s žehnající pravou rukou. Nalevo od něj stojí Marie, levou rukou se dotýká synka na rameni a obě ženy ho jakoby ukazují divákovi. Marie stojí v kontrapostu a získává tak zvláštní životnost. Na sobě má růžové šaty v pase přepásané, vlasy jí překrývá bílá rouška a přes ramena má přehozený modrý plášť. Prostor za hlavními postavami doplňuje architektura a průhled do nebe s několika andílkami. Jeden zdvihá cíp zeleného závěsu a podhaluje patky hladkých sloupů. Další andílek odpočívá na obláčku a jiné dvě okřídlené hlavičky andílků se noří zpoza mraků. Celkově má výjev domácí klidnou atmosféru, jednak je zde pohodlné křeslo, ve kterém Anna sedí, ale i stůl s ubrusem a hlavně košík se zmuchlanou látkou na zemi.

Rozvržení tohoto obrazu není vyvážené. Postava Panny Marie a sloup se závěsem za ní obraz nepříjemně dělí na dvě poloviny. Tvrdá malba a jasné barvy, kterými malíř znázornil Annu, Marii a Ježíška podivně kontrastuje s uvolněným rukopisem a tlumenými tóny u andílků v pozadí.

⁹² Srov. SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung (...), Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích, 52.

⁹³ Srov. PAVEL, ŠAMÁNKOVÁ: op. cit., 67–74.

6.3.4 Nástěnná malba nad vstupem do klášterního hřbitova

Nástěnná malba nad branou do klášterního hřbitova vznikla podle Schneidera roku 1774.⁹⁴ Byla součástí bohatě členěného vstupu zdobeného dvěma barokními sousošími, sloupem Nejsvětější Trojice a Kalvárií a několika dalšími volnými sochami. Hřbitov byl však záhy zrušen a zanikla i brána s malbou a ze sochařské výzdoby zbyla jen torza. Ze Schneiderovy kroniky pouze víme, že malba měla námět Předání kláštera Přemyslem Otakarem II. dominikánům a byla objednána k 500. výročí založení kláštera.

6.3.5 Rytina dominikánského kláštera z ptačí perspektivy

Ve stejném roce jako nástěnná malba byla také vytvořena rytina kláštera italským rytcem Johannem Christophem Winklerem, pro kterou předlohu nakreslil František Prokyš. Originál této grafiky je vevázán mezi 6. a 7. list Schneiderovy kroniky z Jihočeského muzea.⁹⁵ Další dvě se nachází v grafické sbírce Národní galerie v Praze.⁹⁶ Rytina zachycuje areál celého kláštera z ptačí perspektivy s popisky jeho jednotlivých částí.⁹⁷

6.4.1 Kapucínský klášter

Kapucíni při kostele svaté Anny v Budějovicích si u Prokyše objednali obrazy do hlavního oltáře. Stalo se to roku 1773 a zápis o tom se nalézá nejen ve Schneiderově kronice Jihočeského muzea, ale i v jeho druhé kronice v Okresním archivu.⁹⁸ Šlo o námět Svaté Anny vyučující Pannu Marii a menší postranní obrazy svatého Fidelis ze Sigmaringen a svatého Bonaventury.

6.4.2 Oltářní obraz svaté Anny vyučující Pannu Marii

Ústředním plátnem oltáře byl výjev se svatou Annou. Formátem obdélný obraz je nahoře zakončen trojlaločným obloukem. Malba zachycuje svatou Annu sedící na židli, v klíně má rozevřenou knihu a pravou rukou drží kolem ramen děvčátko Marii. Jako symbol vdané ženy má přes hlavu přehozenou roušku. Je oblečena do žlutých šatů se zeleným pláštěm, podobně jako na obraze pro dominikány a má i obdobnou výšivkou ozdobený lemu rukávu. Světlovlasá Marie je plně zabrána do čtení, prst si v knize přidržuje na čtené

⁹⁴ Srov. SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung (...), Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích, 49.

⁹⁵ Srov. SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung (...), Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích.

⁹⁶ Autor předlohy: František Prokyš, rytec: Johann Winkler, Prospectus Conventus Budovicensis Sac: Ord. Predic A 1774 Excusus, mědirytina, Grafická sbírka Národní galerie v Praze, inventární číslo: R 81643 a DR 5475.

⁹⁷ Reprodukce jsou použity v: KUTHAN Jiří: Gotická architektura v jižních Čechách. Zakladatelské dílo Přemysla Otakara II., Praha: 1975, a Encyklopedie Českých Budějovic, op. cit., 395.

⁹⁸ Srov. SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung (...), Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích, s. 73, a SCHNEIDER Lucas Bernhard: Kurtze Beschreibung Von Ursprung und Anfang der Königlichen befreiten Berg-Stadt Böhmisch-Budweis, 1768, České Budějovice, kronika, SOkA České Budějovice, 128, mikrofilm číslo 528.

řádce a druhou rukou se probírá mezi stránkami. Na sobě má červené šaty a modrý plášť, který jí spadá až na zem. Na obě se zleva a mírně zpředu dívá svatý Jáchym v bledě modrých šatech s rudým pláštěm. I on sedí a v ruce drží rozevřenou knihu, ale právě od ní pozvedl hlavu a sleduje výuku. Sedí nachýlen k jedné straně s rukou v bok a jednu nohu má překříženou pod druhou. Prostor nebe je zaplněn anděly, jeden dospělý s velkými křídly a modrobílou rouškou kolem beder hledí Marii do knížky. Andílek s kvítky růžových růží v rukou a červenou rouškou leží na obláčku, ze kterého ještě vykukují tři okřídlené hlavičky andílků. Celou kompozici dotváří červená drapérie se štrápcem v levém horním rohu, za kterou se rýsuje temné nároží architektury. Domácí prostředí opět navozuje košík s látkami položený na stoličce vpravo od svaté Anny.

V této malbě se malíři podařilo vyvážit jak kompozici, tak i barevnou skladbu. Červená se objevuje na třech místech, přibližně stejně od sebe vzdálených, a modrá se zrcadlí na zemi i na nebi. Také výrazy jednotlivých postav jsou dobře čitelné, Marie představuje soustředění, Anna vlídnost a Josef spokojenost.

6.4.3 Boční oltářní obrazy svatého Fidelis ze Sigmaringen a svatého Bonaventury

Zpodobení obou řadových světců jsou menší a velmi úzká. Obdélný formát obrazů je opět nahoře ukončen trojlaločným obloukem. Na oltáři byl svatý Fidelis ze Sigmaringen umístěn vpravo a svatý Bonaventura vlevo.

Svatý Fidelis je představený jako starší muž s bílým plnovousem a v řadovém oděvu. Stojí v pusté krajině mezi dvěma velkými balvany. Pohled obrací k nebi a pravou rukou si zabodává k srdci malý krucifix. Levou dlaní spočívá na lebce, která je vedle něj položena na kameni. Nástroje světcova umučení ostnatý kyj, meč a halapartna jsou opřeny vedle něj. Výjev působí temně a oproti protějším světcům také dramaticky. Svatý Fidelis byl prvním mučedníkem v řádu kapucínů. Jako kazatel působil mezi kalvíny a nakonec byl také jimi zabit. K jeho svatořečení došlo roku 1746 a svátek tohoto světce 24. dubna se slaví od roku 1771, v kapucínských kláštěrech však ještě déle.⁹⁹

Do interiéru je situovaný výjev se svatým Bonaventurou. Světec je v řadovém rouchu s temně rudou kardinálskou mozetou, je mnohem mladší než Fidelis a má výraznou tonsuru. Klidným pohledem spočívá na krucifixu ve své pravé ruce. Levou má položenou na lebce, která je vedle na stolku. Kromě rudé mozety jsou na obraze ještě další symboly kardinálské hodnosti. Tři rudé navzájem svázané střípačky vykukují z rozevřené knihy na stole a vpravo nahoře je opřená berla s patriaršním křížem. Svatý Bonaventura dostal podle legendy své jméno v dětství přímo od svatého Františka z Assisi. Vstoupil do řádu

⁹⁹ Srov. SCHAUBER Vera, SCHINDLER Hanns Michael: Fidelis ze Sigmaringenu, in: Rok se svatými, Kostelní Vydří: 1994, 176.

františkánů, kterému stál v čele jako generál řádu 17 let. Podílel se na vedení Druhého lyonského koncilu a byl jmenován kardinálem biskupem v Albanu. Zemřel roku 1274, roku 1482 byl prohlášen za svatého a nakonec byl roku 1588 jmenován církevním učitelem.¹⁰⁰

Oba obrazy řádových světců byly roku 1989 restaurovány ak. mal. Alenou Krahulíkovou v Praze.

Kapucínský klášter byl roku 1788 zrušen a areál se užíval jako kněžský dům na „doučení“ nově vysvěcených kněží, později zde vznikl samostatný seminář. Kostel prošel od doby zrušení kláštera několika opravami a dále sloužil bohoslužbám.¹⁰¹ V roce 1986 došlo k nešetrné adaptaci sakrálního prostoru na koncertní síň. Oltář svaté Anny byl rozebrán a dochovaly se z něj právě jen zmíněné obrazy. V tomtéž roce je z majetku Jihočeské komorní filharmonie získala Alšova jihočeská galerie, kde jsou uloženy dodnes. O vzhledu původního interiéru kostela si můžeme udělat alespoň představu podle staré ne příliš kvalitní fotografie v knize České Budějovice z roku 1979, kde je zachycen i oltář s obrazy.¹⁰²

¹⁰⁰ Srov. Bonaventura in: tamtéž, 359.

¹⁰¹ Srov. VLČEK, SOMMER, FOLTÝN: op. cit., 204–205.

7 Zlatá Koruna

V klášteře Zlatá Koruna žil jako člen řádu malíř Lukáš Plank. V areálu vyzdobil mnohá místa, ale také pracoval v kostelech kláštera patřících. Příkladem může být růžencová kaple při kostele ve Chvalšínách. Není proto zřejmé, proč si bratři cisterciáci zjednali roku 1763¹⁰³ pro výmalbu kaple Andělů strážných, nejstarší části kláštera, jiného malíře, Františka Jakuba Prokyše.

Pro nevhodné využití objektu po zrušení kláštera v roce 1785 dochovaly se malby jen v torzech na klenbě a ještě méně na stěnách. Podle Pavla Zadražila pochází od Prokyše pouze výmalba klenby a ornamentální části na stěnách, zatímco jejich figurální prvky od Lukáše Planka.¹⁰⁴ Netroufám si však přijmout toto tvrzení, protože z figur se dochoval jen jediný andílek a zbytky rouch dalších postav.

Kaple má obdélný půdorys. Loď od mělkého obdélného chóru odděluje triumfální oblouk. Je zaklenuta třemi poli žebrové křížové klenby, přičemž první a druhé pole není předěleno meziklenebním žebrem a vytváří tak pro malbu větší kosočtvercovou plochu. Místnost osvětlují kruhová okna v horní části stěny lodi, tři na jižní straně a dvě na severní. Další dvě sdružená okna jsou v presbytáři. Na obou stranách lodi se nacházejí výklenky ve zdi. Na západní stěně jsou pozůstatky šnekového schodiště.

Výzdobný systém kaple měl souvislost s jejím zasvěcením. Můžeme tak usuzovat z nejlépe dochovaných maleb klenby. Její první pole nese na východní straně námět Rafaela a Tobiáše na mořském břehu. Severní strana představuje anděla přicházejícího k postaršímu muži. Nezbyvá než se dohadovat koho představuje, protože detaily nejsou čitelné. Snad může jít o Gabriela přinášejícího poselství svatému Josefu, či Jáchymovi. Na straně jižní je dobře patrný anděl, který drží nějaký delší předmět. Mohlo by jít o meč a archanděla Michaela. Meziklenební pole je téměř nečitelné až na hodinový ciferník uprostřed. I v druhém poli klenby jsou na severní a jižní stěně zobrazení andělů přicházející k lidem. Západní kápě však nese nejspíše obraz anděla obsluhujícího Krista na poušti. Výjevy třetího pole jsou zcela nečitelné.

Částečně se dochovaly i malby na žebrech, které představovaly akantové listy. Nejzdobnější a nejjachovalejší je však výzdoba vítězného oblouku. Je rovněž z akantů a kromě toho nese kartuš ozdobenou kvítky s nápisem: „SANCTI ANGELIS CUSTODIS NOSTRI DEFENDITE NOS IN PUGNA“.¹⁰⁵ Ornamentální malba vítězného oblouku pokračuje také ze strany chóru, kde je jinak pouze trámový strop.

¹⁰² Srov. PAVEL, ŠAMÁNKOVÁ: op. cit., 62.

¹⁰³ Srov. MATOUŠ: František Jakub Prokyš, 167.

¹⁰⁴ Srov. ZADRAŽIL: op. cit., 4.

¹⁰⁵ Svatí andělé ochránci naši braňte nás ve válce.

Všechna kruhová okna, kromě severovýchodního novodobého, zdobí rokokový ornament. Představuje imitaci bílého štuky a v něm růžovou a zelenou kartuš se zlatou hvězdící uprostřed.

Lépe zachovalá výzdoba výklenku severní strany je tvořena šedým iluzivním štukem a zelenou plochou. Malba se nachází uvnitř a rámuje také prostor okolo otvoru. Torza kolem druhého výklenku byla patrně součástí obdobného iluzivního rámování.

Již zmiňovaný andílek je v prvním poli lodi na jižní stěně. Podle pozice byl nejspíše součástí orámování nějakého obrazu nebo oltáře. Nachází se na vrcholu jednoho ze dvou úzkých svislých pruhů zachovalé malby. Prostor mezi nimi by právě odpovídal nejlépe zavěšenému obrazu. Malba je tvořena drapérií, snad ozdobnou nebo i oděvem větších postav. Na této jižní straně je ještě odkryto několik fragmentů, které jsou však na bližší určení příliš malé.

8 Netolice

Děkanský kostel v Netolicích patřil v 18. století pod Schwarzenberské patronium. Farním správcem v letech 1764–1787 tu byl Karel Josef Pelentin.¹⁰⁶ Za jeho působení roku 1766 byl opraven hlavní oltář.¹⁰⁷ Kromě renovace štafírováním byl do oltáře vsazen nový obraz Nanebevzetí Panny Marie od Františka Prokyše.

Obraz má obdélný formát nahoře ukončený obloukem. Výjev je na něm rozdělen do dvou prostorů nebeského a pozemského. Každý z těchto světů tvoří jedna velká kružnice. Středem horním kruhu je Panna Maria sedící na oblaku. Dívá se vzhůru levou ruku si drží na prsou a pravou má rozpaženou dozadu. Je oblečena do bílých šatů s bílou rouškou přes hlavu a má kolem sebe ovinutý modrý plášť. Oblak, na kterém sedí, nesou dva velcí andělé v zelenožlutých šatech. Sféru nebe ještě doplňuje množství malých andílků a to v podobě nahých dětí s křídly a nebo jen okřídlené dětské hlavičky.

Druhá větší kružnice po svém obvodu seskupuje svět dole na zemi. Kolem kamenného oltáře nebo náhrobku jsou shromážděni apoštolové a silně emotivně prožívají právě probíhající událost. Vlevo jeden z nich klečí na jednom kolenu a užasle vzhlíží k nebi. Za ním další s pravou rukou na prsou a druhou rozpaženou zrcadlově opakuje Mariino gesto. Ostatní apoštolé na levé straně obrazu s ohromným výrazem sledují děj nad sebou a nebo hledí na oltář, kde snad ještě před chvílí Maria ležela, a kde po ní zůstaly jen květy růží. V pravém dolním rohu obrazu jeden apoštol zdrceně sedí na zemi s hlavou schovanou v dlaních. Za ním se další lítostivě dívá k zemi a poslední skupinka tří apoštolů stojí a vztahují k Marii ruce. Zpodobeni jsou všichni jako staří vousatí muži až na jediného, a to sedícího apoštola se schýlenou hlavou. Je to patrně Jan, kterému byla Panna Maria svěřena od Krista jako matka. Apoštolé jsou oblečeni do jednobarevných našasených rouch s pláští přes jedno rameno. Na pozadí výjevu se rýsuje polorozpadlá architektura, snad hřbitov, protože na jedné z říms leží lebka s hnáty.

Podle Zlaté legendy je na malbě zachycen okamžik, kdy apoštolové přišli třetí den po pohřbu Panny Marie k jejímu hrobu a uviděli její duši vstoupit zpět do těla. Poté byla slavně v doprovodu mnoha andělů přijata do nebe.¹⁰⁸

Celá scéna je velmi emotivní, srovnáme-li ji však s pracemi stejného námětu od jiných soudobých malířů, zdá se být velmi klidná. Postavy jsou toporné a malba utažená. Stejnou kompozici jako zde použil Prokyš ještě o několik let později na obraze pro

¹⁰⁶ Srov. Fond děkanského úřadu v Netolicích, Inventář fondu, SOKA Prachatice.

¹⁰⁷ Srov. MAREŠ František, SEDLÁČEK Jan: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese prachatickém Praha: 1913, 158.

¹⁰⁸ Srov. HALL: Nanebevzetí Panny Marie, in: op. cit., 292.

klášterní kostel v Bechyni. Ten je jen mírně pozměněn, ale právě tyto úpravy mu ještě ubírají na dramatičnosti.

9.1 Český Krumlov

Nejvýznamnější zakázky Františka Prokyše v Krumlově byly pro knížecí rod Schwarzenberků. Rozvernými žánrovými výjevy pro ně vymaloval letohrádek Bellarie a zámečky Kvítkův a Červený dvůr.

9.2 Sál prelatury

Přizval si ho však i krumlovský prelát Jan František baron Kfeller ze Sachsengrünü k výzdobě nově rekonstruované prelatury. Původně gotická stavba, později renesančně přestavovaná, utrpěla roku 1768 požárem. Musela být obnovena a v prvním patře byl nově upraven větší sál, který následně vymaloval Prokyš ornamenty a květy.¹⁰⁹

Nízká obdélná místnost má na kratší stěně tři okna, na protější straně jsou dvoje dveře. Delší stěny mají také dvoje dveře a ty jsou umístěny po krajích. Uprostřed jedné z delších stěn je starší vyzděný krb s malovaným letopočtem 1765 a na straně protější je namalovaný iluzivní podstavec.

Dole po obvodu celé místnosti běží malovaný kamenný sokl tónovaný do okrové barvy. Zbytek stěn nad ním rozdělují iluzivní štuky do svislých bílých rámců a pilastrů. Tato pole střídavě vyplňuje žlutá a růžová barva. Vše vrcholí malovanou římsou s píšťalami, která respektuje pilastry a zalamuje se kolem nich. Tento základní rozvrh bohatě doplňují vložené bílé kartuše. Jsou rámovány boltci, rokaji a mušlemi. Výzdobu dotvářejí jemné květiny, které jsou propleteny kolem menších kartuší, jinde zavěšeny v kyticích na modré stužce nebo s touto stužkou tvoří feston. Nade dveřmi a nad iluzivním podstavcem jsou položeny mísy s ovocem a květinami. Mísy jsou široké a mají vysoké nohy.

Hravým zpestřením výmalby jsou tři drobné postavičky nad krbem. Ve středu je tančící hráč na mandolínu v červeném obleku a ve vysokých botách s čapkou na hlavě. Napravo ležící na boku muž, který drží misku. Má natočené vlasy, bílou košili se širokými rukávy, šedou vestu a černé kalhoty. Jejich třetí druh sedí zády k divákovi, v jedné ruce třímá láhev a v druhé sklenku červeného vína. Má rovněž natočené vlasy a ještě cop, oblečen je do modrého kabátu. Mezi nimi je odloženo kružidlo, tyč, určená patrně také k měření, a leze tu pavouk a šnek. Výjev zřejmě představuje alegorii zahálky. Těžko se však dohadovat zda měl sloužit k rozveselení, nebo varování, snad k obojímu.

I zde se objevují Prokyšovy oblíbené luční květiny, znázornil však i realistické mísy s ovocem. Také rozvržení stěn sálu není ničím novým. Plastičnost všech ornamentálních prvků i figurálního výjevu zdůrazňují realistické vržené stíny.

9.3 Kaple Vzkříšení

Roku 1777 se Prokyš do služeb preláta Kfellerera vrátil a vymaloval pro něj nově opravenou kapli Vzkříšení v kostele svatého Víta, ve které nechal prelát pohřbit svého bratra Norberta Kfellerera ze Sachsengrünů a jeho rodinu.

Díky tomu, že Kffeler psal od roku 1762 do své smrti 1799 pamětní knihu prelatury známe o zakázce mnoho detailů. Celkově přestavba stála 442,40 zlatých, z čehož Prokyš obdržel 208 zlatých. Za nástěnné malby, provedené od května do října 1777, dostal 200 zlatých. Spolupodílel se na nich malířův syn František a oběma bylo také hrazeno ubytování a strava. Dva obrazy ke Svatému hrobu s náměty Krista v hrobě a Zmrtvýchvstání Krista přišly na zbylých 8 zlatých. Byly provedeny vodovými barvami a dnes jsou nezvěstné.¹¹⁰

Původně gotická kaple je připojena k severní boční lodi kostela. Má čtvercový půdorys a její gotické zaklenutí bylo zbarokizováno odsekáním žeber.¹¹¹ Prostor nemá žádné vlastní přirozené osvětlení a tak působí velmi temně. V kapli není původní zařízení, namísto něj je tu dnes umístěna mladší Kalvárie. Protože je zde také nainstalováno bezpečnostní zařízení, jsou do kaple nashromážděny i sochy z jiných prostor kostela.

Díváme-li se na kapli z hlavní lodi kostela, upoutá nás nejprve výrazný malovaný do okrova laděný portál. Na jeho jednoduché pilastry dosedá plný oblouk s namalovaným klenákem, na kterém leží lebka a hnáty. Nad vchodem je situován menší průhled do kaple ve tvaru stlačené elipsy. Nástavec portálu tvoří iluzivní architektura, stupňovitý štít s dvěma volutami nese tři složité srostlice váz a obelisků. K nejvyšší a největší z nich se choulí dvě dětské postavičky. Portál vrhá do strany krátké jasně ohraničené stíny. Na pravé straně ve výšce hlavice pilastru je nově odkrytá stará nástěnná malba. Námětově představuje Kalvárii a je umístěna do obdélného formátu, zachovala se jí však jen pravá polovina. Levá část byla zničena přístavbou kaple. Dnes jsou ponechány obě malby viditelné a na malé části se vzájemně prolínají.

V kapli samé se nacházejí tři malované oltáře. Materiálem evokují červenohnědý mramor se zlatým zdobením. Všechny mají ve středu vynechané místo pro závěsný obraz, ani na jednom však dnes žádný není. Na frontální stěně stojí největší z nich určený pro velký obraz ve složitém rámu. Působí dosti monumentálně a protože je směrem nahoru mírně zúžený, zdá se být také vyšší. Toto zdání ještě podporuje světlá perspektivně namalovaná apsida za ním.

¹⁰⁹ Srov. VLČEK, SOMMER, FOLTÝN: op. cit., 209.

¹¹⁰ Srov. Joann Franciscis KFELLER de Sachsengrün: LIBER MEMORABILIUM (1370) 1762–1894 (1946), Český Krumlov, kronika, SOkA Český Krumlov, pobočka Plešivec, fond: Prelátský farní úřad Český Krumlov, 390–391.

Že si malíř zdařile hrál s optickými zkratkami dokládají také boční oltáře. Jsou malovány pro pohled z lodi do kaple. Při čelním pohledu působí neohrabaně a robustně, vše se však srovná, díváme-li se na ně ze správného místa. Svým rozvrhem jsou si velmi podobné, namísto oltářní menzy mají namalovány otevřené mramorové tumby, na kterých leží dohromady tři erby ve zlatých kartuších. Oltáře byly určeny jako náhrobky pro tři osoby, napravo dvě a nalevo jedna. Je to zřejmé podle erbů i dalších předmětů položených výše.

Po stranách sedí na oltářích alegorické figury. Napravo jsou to Chronos s hořící loučí a kosou a Alegorie křesťanských ctností víry, naděje a lásky. Představená je jako dívka s křížem, kotvou a pravou rukou položenou na prsou. Naproti jsou zobrazeny dvě kardinální ctnosti Statečnost a Obezřetnost. Jejich atributy jsou oštěp s věncem vítězství a zrcadlo s knihou.¹¹² Všechny postavy jsou malovány ve zlatavých odstínech a dívají se směrem ven z kaple.

V malých oltářních nástavcích leží dvě a naproti jedna lebka, stejný počet je i malých dětí, sedících na volutách oltářů. Představují zřejmě tři duše zde pohřbených.

Nad oltáři jsou vymalovány medailony s postavičkami dětí, z nichž se dvě objímají a druhé dvě spolu zápasí.

Na jižní stěně kaple, kde je situován vchod, nachází se nahoře na levé straně Prokyšova signatura: „Franciscus Jacobus Prochisch inv. et pinxit“. Nad ní je vymalována ženská postava s velkou kartuší a nápisem „ARMA MORTIS“.¹¹³

Výzdoba kaple vrcholí malířsky i obsahově na klenbě. Malba představuje apokalyptickou scénu otevírání hrobů a vzkříšení zemřelých. V samém středu jsou dva krásní andělé, jeden troubí na polnici a druhý nese rozevřenou knihu s nápisem „Veni et Vide“¹¹⁴ Pod nimi se začínají otevírat hroby a mrtví se probouzejí k životu. Po stranách sedí na římse čtveřice dětí a dále za nimi se rozprostírá mrtvá krajina zpustošená čtyřmi apokalyptickými jezci.

Malby kaple se od dalších Prokyšových prací odlišují zdůrazněnou dramatičností a živostí. Nejzdařilejší jsou v tomto směru dva andělé ohlašující poslední soud na klenbě. Zajímavé jsou také jednoduchými malířskými prostředky znázorněné postavy alegorií na oltářích, namalované monochromně.

¹¹¹ Srov. Český Krumlov in: POCHE: op. cit., 224.

¹¹² Srov. HALL: Ctnosti a neřesti, in: op. cit., 97.

¹¹³ Nástroje smrti.

¹¹⁴ Srov. BIBLE: op. cit., Zj 6.1, 6.3, 6.5, 6.7.

10 Horní Záhoří

Pro gotický kostel archanděla Michaela zhotovil v letech 1777–1778 tři nové oltáře budějovický řezbář Leopold Hueber a obrazy do nich namaloval František Jakub Prokyš. Hlavní oltář s patronem kostela archandělem Michaelem je umístěn v dlouhém presbytáři. Boční oltáře stojí ve vedlejších lodích a jsou zasvěceny na jihu Neposkvrněnému početí Panny Marie a na severu svatému Josefu.¹¹⁵

Malba archanděla Michaela zachycuje dramatickou scénu okamžiku, kdy se chystá probodnout d'ábla spoutaného a zdeptaného na řetězu. Mohutně pojatý archanděl je oděn do zlatého brnění a zelených šatů. Kolem paže a boků se mu vzdouvá rudý plášť, za kterým má velká bělostná křídla. Líbezná až dívčí Michaelova tvář je v kontrastu s napětím svalů na pažích a nohou. Dívá se na svého přemoženého protivníka, šlape po jeho těle, přitom ho drží v pravé ruce na řetězu a levou třímá meč ze zlatých paprsků. Dábel je namalován jak podivná srostlice člověka, hada a netopýra a obklopen je záplavou rudých plamenů. Archanděla z nebe ozařují proudy světla z trojúhelníku Nejsvětější Trojice. Kolem něj jsou v oblacích dvě okřídlené hlavičky andílků.

Přes dramatický námět působí scéna jemně a kultivovaně. Postava archanděla Michaela je namalována anatomicky správně a s jistou ladností.

Po stranách obrazu jsou na hlavním oltáři sochy archanděla Rafaela s rybou a Gabriela s lilií. Trojici archandělů doplňuje množství malých andílků po stranách svatostánku i na nástavci. Zde jsou umístěny také zářící medailon s Kristovým monogramem a kartuše s nápisem „Quis ut Deus“ vztahující se k archandělu Michaelovi, jehož jméno znamená: „Který je jako Bůh“.

Obraz Panny Marie kombinuje náměty Neposkvrněného početí a seslání Ducha Svatého. Marie zobrazena jako mladá dívka pokorně hledí dolů a má sepnuté ruce na prsou. Kolem hlavy má deset bílých hvězd, přičemž místo pro další dvě je za jejím tělem. Oblečena je do červených šatů s modrým pláštěm. Stojí na sféře plující mezi růžovými obláčky a současně šlape po zeleném hadu s jablkem. Po stranách ji doprovázejí dva andílci s bílou lilií, dalším symbolem Mariiny neposkvrněnosti a s velkou kamennou deskou s vyrytým obrazem. V horní polovině plátna je namalované otevřené nebe s Bohem Otcem sesílajícím k Marii holubici Ducha Svatého. Prostor nebe oživuje několik malých hlaviček okřídlených andílků.

Plátno je na všech místech zaplněno postavami nebo předměty seskupenými však bez nějakého řádu. Figury jsou ladné až na poněkud toporného Boha Otce.

¹¹⁵ Srov. Horní Záhoří in: POCHE: op. cit., 422.

Pod obrazem Panny Marie sedí na oltáři zářící beránek. Po stranách vedle bílých sloupů stojí sochy svaté Anny a evangelisty Jana s rozevřenou knihou, jejíž nápis je již nečitelný. V nástavci je umístěna kartuše s Mariiným monogramem a po stranách dva velcí andělé.

Svatý Josef tváří i oděvem nápadně připomíná Boha Otce na protějším obraze. Je to rovněž starší vousatý muž v modrých šatech se žlutým pláštěm. Sedí kdesi na oblaku, kam však vedou dva schody. Levou rukou po své pravé straně přidržuje malého Ježíška. Nahé dítě stojí a je jen zlehka překryto bílým pruhem látky. Dole na schodech si hraje andílek s bílou lilií. Je to však dítě oproti Ježíškovi nehezké s velmi vypouklým čelem a jeho tělíčko je mnohem méně promalováno. Na nebi se v ozářených oblacích vznášejí tři okřídlené hlavičky andílků.

Na oltáři jsou po stranách obrazu sochy apoštola Pavla a Kristova předchůdce Jana Křtitele. V nástavci se opět nachází kartuše, tentokrát trojúhelná s hebrejským nápisem a po stranách dva andělé.

Všechny tři Prokyšovy obrazy v Horním Záhoří jsou zkrakelované, avšak svatý Josef je ve stavu kritickém, protože z něj již odpadávají centimetrové kusy malby.

11 Bechyně

Dvojlodní gotický klášterní chrám Nanebevzetí Panny Marie získal nový rokokový oltář roku 1780. Podíleli se na něm, kromě malíře Františka Prokyše, bechyňský řezbář Václav Modler a pelhřimovský sochař František Feit. Jde o rozměrný rámový oltář zaplňující prostor celého gotického presbytáře. Prokyšův obraz podle nejstarší známé literatury visel na zdi za oltářem.^{116 117} Půjde však o omyl, protože by se mezi stěny polygonálního závěru nevešel a kromě toho v rámu oltáře pro něj bylo místa dostatek. Přesto však byl již deset let po dokončení zavěšen na severní stěnu lodi kostela a na jeho místo přišly dvě středověké sochy Ukřižovaného Krista a Pieta z boční kaple.¹¹⁸ Tyto sochy, obzvláště Panna Maria, byly uctívány v širokém okolí a pořádaly se k nim každoroční poutě. Původní jednotný soubor oltáře byl však tímto zásahem zásadně porušen.

Za rozměrný obraz s námětem Nanebevzetí Panny Marie dostal malíř zapláceno 200 zlatých. Kompozici použil stejnou jako na obraze téhož námětu roku 1767 v děkanském kostele v Netolicích. Bechyňská práce je však propracovanější, méně přesvědčivá a mnohem klidnější. Pracoval zřejmě podle nějaké předlohy, kterou někdy zarputile kopíroval až do nejmenších detailů, jako například uražené hrany kamenného oltáře či náhrobku, jinde zase připustil menší odchylky.

Jediným podstatným rozdílem obrazů jsou dva apoštolé vpředu. V Netolicích je vlevo namalován mladík, patrně miláček Páně Jan, jak sedí na zemi s hlavou svěřenou v ruku. Na bechyňském plátně je zaměněn za muže klečícího a skloněného až k zemi. Tato figura se však vůbec nezdá emotivní, jak by scéně příslušelo. Druhý muž napravo je oproti netolickému mnohem klidnější a svůj údiv dává najevo rozpažením rukou.

Původní propracované rozvržení kompozice plátna na dva nestejně velké kruhy nad sebou, jak je to v Netolicích, je v Bechyni porušeno právě změnou dvou předních figur, zejména levé. Vycházíme-li z toho, že malíř pracoval podle předlohy, snad si dobře neuvědomil její systém. Příčinou také může být pokročilejší věk autora a jeho konzervativnost. Některé figury, zejména ve spodní části, jsou zobrazeny příliš ploše a i tím ubírají působivosti zobrazení.

Dále už obraz není třeba popisovat, protože by to bylo pouze opakováním popisu již dříve zmíněného. Na místě je však poukázat na to, že bechyňské plátno je podstatně větší než netolické, a že je také lépe zachováno.

¹¹⁶ Srov. PODLAHA Antonín, ŠITTLER Eduard: *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Milevském*, Praha: 1898, 20.

¹¹⁷ Srov. VOLLMER: *op. cit.*, 420.

¹¹⁸ Srov. PODLAHA, ŠITTLER: *op. cit.*, 20.

Výzdoba dřevěného oltáře v presbytáři skutečně počítala s umístěním jiného námětu ve svém středu, než jak je tomu nyní. Prolamovaný rám ozdobený zlatými rokokovými detaily nesou po stranách vzhůru dva velcí andělé. Obraz byl jakoby oddělen od zbytku oltáře, jehož součástí je také množství relikviářů s ostatky svatých, které mají upomínat na pozemský život, od kterého se Panna Maria vzdaluje. Široká dolní část oltáře je po stranách doplněna dvěma portálky se vstupem do sakristie, nad nimiž jsou ještě dvě sochy. Nalevo je v řádovém rouchu františkánů a se symboly kardinála svatý Bonaventura a napravo stojí světice s královskou korunou a žezlem. Nejde jistě o Pannu Marii, která již byla zobrazena na obraze, ale mohlo by jít o Anežku Českou, která přivedla ženskou větev řádu františkánů do Čech. Nebyla tehdy sice ještě ani blahoslavená, ale přesto byla ve velké oblibě zvláště v prostředí františkánských klášterů a byla často zobrazována.

12 Obrazy apoštolů z Alšovy jihočeské galerie

Podobizny čtyř apoštolů získala Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou převodem roku 1955 od tehdy Krajského vlastivědného muzea v Českých Budějovicích, kde byly od roku 1934. Nejsou s nimi spojeny žádné dobové zprávy, proto není možné určit odkud pocházejí a kdy vznikly.

Soubor představuje apoštoly Filipa, Matouše, Jana a Judu Tadeáše. Obrazy mají stejný formát a jsou si stylově podobné. Jde vždy o tvář a poprsí muže s atributem.

Filip je zobrazen ve středním věku. Jeho tvář působí jako studie pro malíře zajímavého modelu. Asketicky vyhlížející muž má vysoké zamračené čelo, šikmé úzké oči směřují dolů, nos je rozplácly a ústa pootevřená. K nahému tělu si choulí plášť a knihu. Na rozevřených stránkách je rozeznatelná signatura autora: „Franty Jakob Procks“. Levou rukou drží kříž svázaný provázkem ze dvou větví. Filip svým křížem podle legendy nejprve zahnal hada z Martova chrámu a poté byl jeho kněžími ukřižován.¹¹⁹

I apoštol Matouš by mohl být portrétní studií. Části jeho obličej, zvláště oči, jsou však předimenzovány a výsledek se spíše blíží karikatuře. Matouš je namalován starší než Filip a vousatý, hlavu zdvíhá a upřeně hledí nahoru. Rovněž nos, otevřená ústa a pokroucené ucho jsou příliš velké a malíř je snad vytvářel postupně každý kousek zvlášť, aniž by je poté dokázal sjednotit. Matouš má rovněž odhalená ramena a drží svůj atribut halapartnu, kterou byl údajně sťat.

Jan je zobrazen jako zadumaný mladíček. Levou rukou si podpírá hlavu a pravou píše brkem do knihy. Do zamračené tváře mu spadají rozčuchané vlasy a vykukuje zpod nich škaredé ucho. Jako jediný z dochovaného souboru je zahalen do oděvu.

Poslední z apoštolů Juda Tadeáš je vymalován jako vousatý stařec. Velké oči pozvedá k nebi a soustředěně medituje. Tváří i rukama se opírá o kyj, kterým byl podle legendy ubit. Zprávy o jeho smrti jsou však různé, mívá u sebe také halapartnu, nebo kopí.¹²⁰

Celý soubor působí jednolitém dojmem. Nezapadá ale mezi ostatní Prokyšovy práce. Malíř jistě často používal při malování předloh a zde myslím, že je právě doklad jeho samostatné tvůrčí činnosti. Do jisté míry také značná ošklivost tváří by snad mohla ukazovat na eventualitu, že obrazy nebyly nikým objednány, ale že vznikly z vlastního popudu autora. Téměř všechny jeho malby mají jistého objednavatele nebo místo, kam byly určeny. Tyto práce jsou líbivé, uhlazené a postavy na nich krásné. Archanděl v Horním Záhoří sice právě skolil d'ábla, ale jeho tvář je bez poskvrny rozčilení. Přesně

¹¹⁹ Srov. HALL: Filip, in: op. cit., 137.

¹²⁰ Srov. Juda, in: tamtéž, 205.

naopak je tomu v případě těchto obrazů. Myslím proto, že jsou to autorovy studie konkrétních osob určené pro jeho vlastní potřebu.

13 Souhrn tvorby malíře Františka Jakuba Prokyše

Výtvarný projev malíře Františka Prokyše se během jeho života takřka nezměnil. Dobře technologicky ovládal malbu olejem i malbu nástěnnou, která se mu dařila lépe. Osvojil si dobrou anatomii figur, používal tehdy obvyklé a osvědčené kompozice, jednoduchou barevnost a ani jeho rukopis se nedočkal proměny. Společným prvkem všech prací je klid a umírněnost gest. Nikdo není zobrazen v hněvu nebo rozčilení, a to ani na obsahově dramatické scéně.

Jak již bylo poukázáno, nástěnná malba se Prokyšovi dařila lépe. Malířův rukopis je na ní odlehčený a uvolněný, a právě to jí dodává mnohem větší živost než závěsným obrazům. Několika jednoduchými a výraznými tahy dokázal zachytit tvar a lehkou konturou zdůraznit jejich plasticitu. U nástěnné malby také několikrát použil techniky *chieroscuro*, která mu velmi vyhovovala. Malíř neměl problémy se zakřivením stěn, ani s umístěním motivů do často stísněného rámce daného architekturou. Naopak skvěle zvládal perspektivní zkratky i optické klamy, což se zřejmě nejlépe potvrdilo ve výzdobě kaple Vzkříšení v kostele svatého Víta v Českém Krumlově.

Prokyšovým obrazům závěsným chybí již zmiňovaná životnost. Je to způsobeno utažeností malířského rukopisu. Barvy hladce přecházejí jedna do druhé a malba působí plošně. Prokyšovy obrazy jsou nasvíceny rovnoměrně a ona oblíbená barokní hra světla a tmy se u něj projevuje jen velmi málo.

Zobrazil-li Prokyš některou postavu opakovaně na různých malbách, pak má téměř vždy stejnou tvář i oděv. Opakované motivy jsou vůbec dobrým vodítkem při rozpoznávání jeho maleb. Na téměř všech závěsných obrazech s náboženskou tematikou připojil k hlavnímu výjevu malé andílky a zejména okřídlené hlavičky andílků. Nemají s dějem nic společného, také si často vyobrazených scén vůbec nevšímají, pouze doplňují kompozici obrazu. Společným prvkem zvláště u narativních námětů jsou bohatě našasené drapérie zavěšené od stropu a kolem mramorových sloupů. Závěsy jsou různé barvy a bývají doplněny zlatými střapci a lemováním. Při dekorativních výmalbách vždy rozdělával stěnu iluzivním mramorovým orámováním nebo bílým štukem a takto vzniklé rámce vyplnil růžovou nebo žlutou barvou. Poté toto základní rozvržení obohatil květinami, které rozvěsil po štukových mušlích a rokajích. Kvítky jsou to drobné, křehké, nejspíše luční, ty které ve skutečnosti příliš dlouho nevydrží, jsou nastálo zapleteny do pestrých festonů.

Prokyš obvykle maloval svým figurám jednobarevné oblečení s jednobarevným pláštěm v jasných nelomených tónech. Vznikaly mu tak větší výrazné barevné plochy, které rovnoměrně rozmísťoval do prostoru.

Kompozice maleb, které Prokyš zhotovil, jsou vždy dobře vyvážené. Je zřejmé, že vycházel z osvědčených postupů a nepouštěl se do nejistých experimentů. Vycházel zejména z trojúhelné skladby, přičemž využil i rozvržení kolem různě velkých kružnic. Inspiraci k námětům i kompozicím hledal v dobové grafice, jak již bylo zmíněno v předchozích kapitolách, ale i v malbách jiných malířů.

Srovnáváme-li Františka Prokyše s malíři jeho generace, pak shledáváme velké rozdíly. Je jisté, že se Prokyš při práci v kostele svatého Mikuláše v Českých Budějovicích setkal s tvorbou rakouského malíře Franze Antona Maulbertsche, který sem postupně dodal dva obrazy Apoteóza svatého Jana Nepomuckého a Svatou Annu. Zvláště starší výjev se svatým Janem je plný dramatičnosti, vzrušení a napětí. Jan je ve víru oblaků nesen anděly k nebi a dole na zemi k němu úpěnlivě prosí a vztahují se tři dospělé postavy s umírajícími dětmi. Malba je velmi uvolněná a rukopis výrazný. Malíř využívá ke zvýšení napětí tmavou základní plochu, ze které ostře vystupují hlavní postavy, což je přesný opak Prokyšova klidného výrazu.

Prokyš se také mohl snadno seznámit s nástěnnými malbami Václava Vavřince Reintera v kostele Bolestné Panny Marie na Dobré Vodě u Českých Budějovic. Zde můžeme zvažovat Prokyšovo ovlivnění zvláště u krajinných momentů, které jsou velmi obdobné jako na výmalbě kostelíka Nejsvětější Trojice v Českých Budějovicích. Ovšem podobné krajinné motivy nalezneme také u dalších malířů této doby na vzdálenějších místech jako například u Františka Palka a Jana Lukáše Krackera.

Z archivních dokumentů máme zprávy o opakované spolupráci malíře Františka Prokyše s budějovickým sochařem Leopoldem Hueberem, který byl žákem známějšího sochaře Josefa Ditricha a po jeho smrti se oženil s jeho vdovou a jeho syna vyučil sochařskému řemeslu. Společně se podíleli na oltářích v kostele svatého Mikuláše, v kostelíku Nejsvětější Trojice, v kapucínském kostele svaté Anny v Českých Budějovicích a na třech oltářích v Horním Záhoří.¹²¹

František Jakub Prokyš byl malířem významným v rámci jižních Čech. Neprosadil se v centru kulturního dění v Praze, ale zato byl váženým měšťanem Českých Budějovic. Pracoval na zakázkách církevních, městských i šlechtických. Počet jeho prací je velký a to i za předpokladu, že se nedochovaly všechny a ne všechny byly doposud připsány. Dnešní povědomí o něm a jeho vážnost dokládá mimo jiné pojmenování jedné z ulic v Českých

¹²¹ Pochybnosti se objevují u oltářů v kostelíku Nejsvětější trojice a v kostele svaté Anny. Ve městě v téže době působil totiž další sochař Jakob Hueber z Dolního Bavorska, který nebyl nijak s Leopoldem příbuzný, a Encyklopedie Českých Budějovic ho uvádí jako autora zmíněných oltářů. Ve Schneiderově kronice Jihočeského muzea je ovšem zmíněn jako autor Leopold, pouze u oltáře svaté Anny je dopsáno jeho jméno nad přeškrtnutým Jakob.

Budějovicích jeho jménem, podobné výsadě se dostalo také kronikáři Schneiderovi a sochaři Dietrichovi.

Závěr

Popsala jsem téměř všechny známé malby Františka Prokyše pro církevní objednavatele a pokusila jsem se o jejich ikonografický rozbor. Srovnáním jeho tvorby z různých období se mi nepodařilo najít znatelnější pokrok ve výtvarném názoru, spíše myslím, že pracoval v ustrnulém naučeném stylu, jež zřejmě vyhovoval jemu i jeho zákazníkům. Přestože jsem našla jen dvě konkrétní grafické předlohy k jeho obrazům (oltářní obraz Panny Marie v kostele svatého Jiljí v Třeboni a nástěnná malba v sakristii v Borovanech s Kristovými ranami), předpokládám, že takové předlohy používal častěji, k čemu ukazuje také prakticky totožný šat svaté Anny na třech různých obrazech. Žádná z kompozic na jeho malbách není ničím originální a odlišuje se od dobové tvorby hlavně klidem a strnulostí. Malíř měl velký význam místní, o čemž svědčí množství dochovaných prací, ale ve větším okruhu českých malířů se neprosadil.

V průběhu práce jsem se dověděla o diplomové práci z roku 1985 od Pavla Zadražila, která se zabývala malířem Františkem Jakubem Prokyšem. Zadražil na začátku vyjmenoval malířovy práce, ale podrobněji pojednal jen o některých z nich. Pokusil se také najít k některým předlohy ze soudobé evropské malby. Mnoho obrazů Prokyšovi připsal na základě stylu a doby vzniku, nemohl je však podložit písemnými prameny. Od roku 1985 byla velká část maleb restaurována a je proto lepší možnost k jejich posouzení.

K budoucímu bádání zůstávají Prokyšovy zakázky od světských objednavatelů. Zvláště zajímavé jsou výmalby schwarzenberských zámečků v okolí Českého Krumlova. Věřím, že nové objevy mohou přijít ještě i ze sféry církevních prací, protože tento malíř byl velmi činný a ne všichni umělecký materiál je dodnes dostatečně popsán a zmapován.

Seznam použitých zkratk:

SOA- Státní oblastní archiv

SOkA- Státní okresní archiv

RKPDU- Ročenka kruhu pro pěstování dějin umění

Seznam literatury:

- BIBLE. Písmo Sváté Starého a Nového Zákona. Ekumenický překlad, Praha: 1985.
- BRANIŠ Josef: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Česko-Budějovickém, Praha: 1900.
- DUS Jan A., POKORNÝ Petr: Neznámá evangelia. Novozákonní apokryfy I., Praha: 2001.
- Encyklopedie Českých Budějovic, České Budějovice: 1998.
- HALL James: Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění, Praha: 1991.
- KADLEC Jaroslav: Klášter augustiniánských kanovníků v Třeboni, Praha: 2004.
- MATOUŠ František: Třeboň, Praha: 1972.
- Karmel v Čechách. Průvodce výstavou z dějin karmelitánského řádu, Kostelní Vydří: 1993.
- KUBÁK Jaroslav: Topografie města Českých Budějovic. 1540–1800, České Budějovice: 1973.
- LÄPPLE Alfred: Deutschland, deine Wallfahrtsorte, Augsburg: 1982.
- MAREŠ František, SEDLÁČEK Jan: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese krumlovském, Praha: 1918.
- MAREŠ František, SEDLÁČEK Jan: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese prachatickém Praha: 1913.
- MAREŠ František, SEDLÁČEK Jan: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese třeboňském, Praha: 1900.
- MATOUŠ František: František Jakub Prokyš. barokní malíř jihočeský, Ročenka kruhu pro pěstování dějin umění. 1937–38, Praha: 1938.
- PAVEL Jakub, ŠAMÁNKOVÁ Eva: České Budějovice, Praha: 1979.
- POCHE Emanuel a kol.: Umělecké památky Čech, Praha: 1978.
- PODLAHA Antonín, ŠITTLER Eduard: Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese Milevském, Praha: 1898.
- ROYT Jan: Slovník biblické ikonografie, Praha: 2006.
- SCHAUBER Vera, SCHINDLER Hanns Michael: Rok se svatými, Kostelní Vydří: 1994.
- VLČEK Pavel, SOMMER Petr, FOLTÝN Dušan: Encyklopedie českých klášterů, Praha: 1997.
- VOLLMER Hans: Allgemeines lexikon der bildenden Künstler von der Antike bis zur Gegenwart 27/28, Leipzig: 1934.

- VORAGINE Jakub de: *Legenda aurea*, Praha: 1984.
- ZADRAŽIL Pavel: *Jihočeský malíř František Jakub Prokyš. 1713–1791*, nepublikovaná diplomová práce, Univerzita Karlova, Filosofická fakulta, Ústav dějin umění: 1985.
- ZÁTKA Vlastislav: *Sbírka Dra Vlastislava Zátky v Českých Budějovicích*, České Budějovice: 1937.
- ZEITHAMMER Leopold M.: *České Budějovice a okolí*, České Budějovice: 1904.

Seznam pramenů:

- MAREŠ František, SEDLÁČEK Jan: nepublikovaný Soupis památek historických a uměleckých ve městě Český Krumlov, SOKA Český Krumlov, příruční číslo: g 554.

Úřední dopisy a záznamy:

- Frantz Michael hrabě z MARTINIC, 15. září 1752, Smečno, dopis, SOA Třeboň, Schwarzenberský archiv, Velkostatek Třeboň, IB5AU16r.
- Josef kníže ze SCHWARZENBERKA, 27. září 1752, Hluboká, dopis, SOA Třeboň, Schwarzenberský archiv, Velkostatek Třeboň, IB5AU16r.
- Waysen Buch pro anno 1752, 30. září 1752, Třeboň, Sirotčí kniha, SOA Třeboň, Schwarzenberský archiv, Velkostatek Třeboň, IB5 AUNrol.

Matriky:

- Matricula baptist IV, farnost Třeboň, SOA Třeboň.
- Matricula baptist 13, farnost České Budějovice, SOA Třeboň.
- Matricula baptist 14, farnost České Budějovice, SOA Třeboň.
- Matricula copulatorum c. 27, farnost Třeboň, SOA Třeboň.
- Matricula copulatorum 1755–1793, farnost České Budějovice, SOA Třeboň.
- Matricula mort. 7, farnost České Budějovice, SOA Třeboň.

Kroniky:

- HRDLIČKA, Liber memorabilium parochiae trebonensis, conferiptus ad aquilino Hrdliczka Canonico Regulari Sancti Augustini Trebonae quondam professo AD 1789, pars prima, kronika, děkanství Třeboň.
- Joann Franciscis KFELLER de Sachsengrünn: LIBER MEMORABILIMUM (1370) 1762–1894 (1946), Český Krumlov, kronika, SOKA Český Krumlov, pobočka Plešivec, fond: Prelátský farní úřad Český Krumlov.
- Lucas Bernhard SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung Von Ursprung und Anfang der Königlichen befreyten Berg-Stadt Böhmisch-Budweis, 1768, České Budějovice, kronika, SOKA České Budějovice, mikrofilm číslo 528.
- Lucas Bernhard SCHNEIDER: Kurtze Beschreibung Von Ursprung und Anfang der Königlichen befreyten Berg-Stadt Böhmisch-Budweis, 1781, České Budějovice, kronika, Jihočeské muzeu v Českých Budějovicích.

- Petr SVĚTECKÝ: Historischer Nachrichte, díl II., SOA Třeboň.

Restaurátorské zprávy:

- BAREŠ Petr: Svatá Anna vyučuje Pannu Marii. Restaurátorská zpráva, archiv Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích, 2003.
- ZÁHOŘ Tomáš, ZÁHOŘOVÁ Jana: Závěsný obraz Panny Marie Škapulířové. Restaurátorská zpráva: archiv Státního památkového ústavu v Českých Budějovicích, 2000.

Obsah obrazové přílohy:

- I. Kopule, nástěnná malba, Borovany, Škapulířová kaple, Foto: Mgr. Roman Lavička.
- II. Detail nástěnné malby z kopule, Borovany, Škapulířová kaple, Foto: Mgr. Roman Lavička.
- III. Oltářní obraz Panny Marie Karmelské, Borovany, Škapulířová kaple, Foto: ak. mal. Tomáš Záhoř.
- IV. Detail nástěnné malby z presbytáře, Borovany, Škapulířová kaple, Foto: Mgr. Roman Lavička.
- V. Uvedení Panny Marie do chrámu, nástěnná malba, Borovany, Presbytář kostela Navštívení Panny Marie, kopule, Foto: Mgr. Roman Lavička.
- VI. Portrét borovanského probošta Augustina Dubenského, Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích, Foto: Jihočeské muzeum v Českých Budějovicích.
- VII. Oltářní obraz Panny Marie, Třeboň, kostel svatého Jiljí, kaple svaté Barbory, Foto: autor.
- VIII. Oltářní obraz svatého Jana Nepomuckého, Třeboň, kaple svatého Jana Nepomuckého, Foto: autor.
- IX. Předání paže svatého Víta knížeti Václavovi, nástěnná malba, Třeboň, kaple svatého Víta, Foto: autor.
- X. Ornamentální a květinová dekorace, nástěnná malba, Třeboň, kaple svatého Víta, Foto: autor.
- XI. Svatý Augustin a dítě na mořském břehu, nástěnná malba, České Budějovice, kostel Nejsvětější Trojice, Foto: autor.
- XII. Andílci, nástěnná malba, České Budějovice, kostel Nejsvětější Trojice, Foto: autor.
- XIII. Oltářní obraz Růžencové Panny Marie, Chvalšiny, kaple Panny Marie Růžencové, Foto: autor.
- XIV. Oltářní obraz Svatá Anna Samatřetí, České Budějovice, kostel Obětování Panny Marie, kaple svaté Anny, Foto: autor.
- XV. Oltářní obraz Svatá Anna vyučuje Panu Marii, Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou, Foto: Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou.
- XVI. Oltářní obraz Nanebevzetí Panny Marie, Netolice, děkanský kostel, Foto: autor.

- XVII. Dekorativní výzdoba kolem krbu, nástěnná malba, Český Krumlov, bývalá Prelatura, Prokyšův sál, Foto: autor.
- XVIII. Otevírání hrobů při posledním soudu, nástěnná malba, Český Krumlov, kostel svatého Víta, kaple Vzkříšení, Foto: autor.
- XIX. Alegorie křesťanských ctností, detail nástěnné malby, Český Krumlov, kostel svatého Víta, kaple Vzkříšení, Foto: autor.
- XX. Oltář a oltářní obraz Archanděla Michaela, Horní Záhoří, kostel Archanděla Michaela, Foto: autor.
- XXI. Detail oltářního obrazu Panny Marie, Horní Záhoří, kostel Archanděla Michaela, Foto: autor.
- XXII. Oltářní obraz Nanebevzetí Panny Marie, Bechyně, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Foto: autor.
- XXIII. Počítačová rekonstrukce původního umístění oltářního obrazu Nanebevzetí Panny Marie, Bechyně, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Foto: autor.
- XXIV. Detail oltářního obrazu Nanebevzetí Panny Marie, Bechyně, kostel Nanebevzetí Panny Marie, Foto: autor.
- XXV. Památeční obrázek z poutního místa Bechyně, Archiv autora.
- XXVI. Apoštol Juda Tadeáš, Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou, Foto: Alšova jihočeská galerie v Hluboké nad Vltavou.

Painter František Jakub Prokyš and his sacral works

There were two historians of art who were profoundly interested in painter František Jakub Prokyš. The first one František Matouš prepared an intensive study before World War II, but he did not finish it. Pavel Zadražil was the second and he wrote his diploma about this subject in 1985. Prokyš is mentioned in some other books as well.

We hardly know anything about František Jakub Prokyš's childhood and his teenage. He was probably born in the town of Slaný in 1713. The first proper information about him is from Borovany, where he worked in 1746 for the Augustinian's monastery. Prokyš painted frescos in the church and in the new built chapel and made some pendent pictures. In the year 1748 Prokyš worked for the Augustinian's monastery in Třeboň and in a short time he moved from the north Bohemia to Třeboň.

Living in Třeboň was a good time for him, because he got married and two of his children were born there. He began to work for local princely family of Schwarzenberg in Český Krumlov. And in 1760 he was solvent enough to buy a house on the České Budějovice's square.

His best work was done during the 60's and 70's. In České Budějovice he decorated walls and vault in the Holy Trinity's church. For the Dominicans he painted the picture of Our Lady of the rosaries and for the Capuchins the church canvas of Saint Anna. He returned to Třeboň to ornate the Saint Vít's chapel with lovely wall painting and two altar's pictures of saint Vít and saint Barbora.

A sad occurrence afflicted the painter in 1764, when his wife died and he stayed alone with two children. But already in 1767 he got married again with a very young girl and their first daughter was born early after the wedding.

Prokyš still worked hard, for dean's church in Netolice he painted the big picture of Assumption Virgin. The same theme can be seen canvas on the altar in the Franciscan church in Bechyně. His last known work was the second picture for the Dominican's church in České Budějovice which depicts Saint Anna in 1780.

František Jakub Prokyš died after an illness probably aged 78 in České Budějovice on 25. October 1791.

He was an influential painter in south Bohemia. His works are usually very well preserved on the original places and some of them have not been yet discovered.

Painting– baroque– rococo– 18. century–south Bohemia

Počet znaků: 130 552